

aña 15
no. 5
mei 1984

SKOL & KOMUNIDAT

SIMAR
SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA

Arion

PAG. 9

Montesant

redaktie: c. tromp, r. oomen, h. oplaat, q. maduro en l. emerencia.
redaktie-adres: kantoor simar, sabana blanco 36.
bank skol & komunidat: a.b.n., banknr. 31.47.886.
layout en fotografie: r. de graaff.
drukker: vad.

simar, sindikato di maestronan di aruba, sabana blanco 36, pob 582, oranjestad, tel. 24219.

bestuur: madonna stephens, presidente, mirella wijngaarden, vice-presidente; jani stamper, 1e sekretaris; ebby goedgedrag, 2e sekretaris; jaime mata, 1e penningmeester; diana pieters-gonzalez, 2e penningmeester; henk weustink, com.

sekretaresse kant.: mevr. f. alexander.
bank simar: a.b.n. 31.47.290.

SKOL & KOMUNIDAT

mei 1984

aña 15 - no. 5

sindikato di maestronan di aruba

PREISNAN PA ABONO RIBA SKOL & KOMUNIDAT PA AÑA 1984 (10 NUMERO)

- ☐ antias naf. 32,50
- ☐ hulanda ku bapor naf. 32,50
- ☐ hulanda ku avion naf. 55,—
- ☐ otro paisnan ku bapor naf. 32,50

nomber: ....

....

adres: ....

....

manda un chèk of deposita plaka riba kuenta bankario a.b.n. nr. 31.47.886.
manda e formulario aki pa:
skol & komunidat,
cashero 17, aruba, n.a.

E TAMBOR A REMENTA

"Un sèt di makako ku den Tréveszaal na Den Haag (kaminda e akuerdonan di RTC a keda firmá, red.) a para wak potrèt di tur e Willem van Oranje-nan i despues ta ser mandá kas bèk ku kralchi i spil" tabata e tipifikashon ku un sindikalista kurasoleño a duna di e politikonan kurasoleño ku a bai Hulanda pa bin bek ku e famoso puntonan di konsenso. Hopi hende ya kaba ta papia di puntonan di konflikto. Na Kòrsou ultimo tempo nos por a ripará un oposishon kresiente di parti di tur gremio kontra e akuerdonan di e ultimo RTC. Tambe na Aruba, aunke no asina bisto, nos por ripará sierto inkietut pa ku e puntonan di konsenso i nan konsekuensianan. Kiko ta pasando? Nos no tabata bon prepará? Hulanda a tuma nos tur kabes abou? 'Skol' a bai papia ku varios persona klave pa loke ta e restrukturashon estatal, tanto na Kòrsou komo na Aruba. Un relato.

Pa kuminsa, ta bon pa nos refreská nos memoria un poko. Kiko a kondusí na e RTC di 1983, kaminda e 33 puntonan di konsenso (wàk kader) a keda reglá? Na mei 1969, Hulanda a haña su mes forsá pa manda 300 marinir pa Korsou, a base di artikulo 33 di Statuut, pa oprimí un revolushon di obrero. Riba foro internashonal esaki a trese Hulanda den un posishon basta berguensoso i a →

konsekuensia di esaki el a kuminsa traha fuertemente riba un strategia pa 'get rid' di Antianan Hulandes. Na aña 1972 un Komishon di Reino a keda instalá pa investigá e posibilidatnan pa yega na un kambio fundamental den e relashon entre Hulanda i Antias. El a obligá e islanan di Antias pa formulá nan propio deseo riba tereno estatal. Aruba e tempo ei a opta pa un federashon ku e otro islanan ku lasonan estatal ku Hulanda. Juancho Evertsz i e otro politikonan di Korsou a bai di akuerdo ku un federashon, basta k'e ta e base di 'one man one vote'. "Inakseptabel" MEP ta bisa i ta kambia su punto di bista pa un Status Aparte di Aruba, ku lasonan estatal ku Hulanda. Inakseptabel, Hulanda na su turno ta bisa den e reunion di e Komishon di Reino na Paramaribo, ougùstes 1972. No por keda ku lasonan estatal ku Aruba den un Status Aparte. Anto e ora ei nos ta bai bringa pa bira independiente, MEP ta kontestá! I net esei Hulanda tabata kier, pero no pa Aruba só, pero pa tur e islanan. Hulanda sinembargo a kuminsa wak den e posishon pro-independensia di MEP un instrumento masha importante pa alabes move e otro islanan den e mesun direkshon. Algo ku e otro islanan nunka no a realisá. Na promé lugá nan a kere ku Betico lo a baha kabes sigur sigur ora Hulanda imponé independensia riba Aruba i na di dos lugá nunka nan a realisá nan mes ku un kambio den e status di Aruba tambe por tin konsekuensianan grave pa nan mes. Den lus di e ignoransia aki tur e islanan di Antias te asta a bai di akuerdo ku rekonosemento di e derecho di outodeterminashon di kada isla.
Staten di Antias a akseptá un moshon ku tal kontenido riba 19 di desember 1973. Ku akseptashon di e moshon aki, hunto ku e moshon Roethof ku e mesun kontenido i ku a keda akseptá pa Tweede Kamer na september 1978, e lucha di Aruba pa yega na un Status Aparte a haña un karakter legitimo i e fundeshi pa un desintegrashon total di Antias a ser poní. Hulanda mientrastanto a kuminsá mustra mas i mas apoyo pa e lucha di Aruba di dia ku nan a haña Betico asina leu di mara e Status Aparte na un independensia. Sinembargo, e manera na kual Betico a (i ainda ta) papia di independensia, ta hopi remarkabel. Durante Arubadag na Den Haag na 1976, por ehempel, Betico ta deklará: "Het is niet aan ons om te beslissen . . . Als Nederland ons *dwingt* om onafhankelijk te worden, zullen wij onze onafhankelijkheid wel *moeten* aanvaarden".

CROES: "Als Nederland ons DWINGT, zullen wij wel MOETEN aanvaarden".

Kon ku bai bin, Betico a logra di haña Hulanda su tras ku e maramento di independensia na un periodo *transitorio* di Status Aparte. Sinembargo, tin duda si e pueblo di Aruba mes tambe ta boga pa su independensia. Na 1977 el a ekspresá su mes pro-independensia (57% di e 60 i piko porsiento ku a bai bota) den un referendem organisá pa MEP. Hopi hende ta bisa ku e forma na kual e preguntanan a ser hasí tabata por lo menos 'misleidend', mientras ku 'volmachten' a keda falsifiká na gran eskala. Tòg e referendem aki i e elekshonnan ku a sigui ta ser usá pa Betico i Hulanda pa hustifiká e deseo pa independensia di e pueblo di Aruba. Na aprel 1978, despues di basta desturbio na Aruba (ougùstes 1977) e Protocol di Willemstad a keda firmá i na 1979 e Koninkrijkswerkgroep (KWG) a keda instalá pa bai studia e futuro relashonnan entre e islanan mes i entre e islanan i Hulanda. Durante e Ronde Tafel Conferentie di 1981 na Den Haag e resultadonan di e grupo di trabou a keda diskutí. Den un di dos RTC, ku mester a sigui poko despues, desishonnan mester a wordo tumá. E di dos RTC aki nunka a ser tení. Na september 1981 MEP a sali for di gobierno sentral bou di e preteksto di un konflikto riba e rikesanan mineral (ainda nos no ta wak nan) i promé ministro Martina, kompletamente fadá di e problema ku yama Aruba, ta instalá un komishon, e komishon di 7, pa investigá:

a. E konsekuensianan di un independensia di Aruba pa e sobrá islanan di Antias, pa Aruba mes i pa e relashon ku Hulanda;
b. Un realisashon planifiká di e independensia di Aruba;
c. Kua lo por ta e posishon i e situashon final den kua e otro islanan di Antias lo por bin haña nan mes a konsekuensia di un independensia di Aruba;
d. Kon lo por forma un laso di koperashon entre Aruba i e otro islanan, asina estrecho i duradero ku e ta ofresé e kondishonnan pa un relashon fruktifero ku Hulanda. →

Un tarea basta pisá pues i ku tabata meresé e atenshon di un i tur, ya ku e resultadonan di e Komishon di 7 mester a forma e base di un otro RTC, na mart 1983, kaminda mester a bin klaridat riba tereno estatal i kaminda nan lo a "sla spijkers met koppen". Rapòrtnan ku a forma e fundeshi pa e rapòrt final di e Komishon di 7 tabata entre otro:

- e rapòrt di Pourier, tokante e koperashon monetario;
- e rapòrt Voges, tokante e koperashon estatal entre Antias i Aruba;
- un nota di e miembronan hulandes Biesheuvel, Koben i Meys tokante un relashon di koperashon estrecho i duradero entre Antianan Hulandes i Aruba;
- un nota di sr. Hendrik Croes tokante e mesun topiko

(Skol & Komunidat a publiká un relato kompleto di e raport di e Komishon di 7 den su edishon di mart 1983).

frakasá? En todo kaso, na final di e konferensia nos por a nota e sigiente palabranan for di boka di señor Winston Lourens, lider di e delegashon di Kòrsou: "Als wij teruggaan naar Curaçao, kunnen wij tegen de bevolking zeggen: eindelijk krijgt Curaçao de kans om in de toekomst, de zeer naaste toekomst, rust te verkrijgen op het staatkundige vlak, zodat wij met extra inspanning kunnen gaan werken aan de sociale noden van ons volk".

Hòbi

Awor nos ta un aña mas leu i nos no ta ripará mucho ainda di e 'rust'. Al kontrario, ta mas i mas 'onrust' só nos ta wak. Poko tempo pasá Boeli van Leeuwen, konosido eskritor i observador politiko, a bai telebishon di Kòrsou pa splika bon kla kiko e puntonan di konsenso tabata inserá pa Korsou. Algun wowo a kuminsá habri, pero e politikonan a keda keto. Kamara Sindikal, di gobernashon. Kiko ta resultá awor for di e puntonan di konsenso? Ku, segun gremionan di Kòrsou, e Unie por ehempel lo garantisá nèt lo kontrario i te asta ku e Unie lo por paralisá gobernashon por kompleto. Esaki ta forma un di e puntonan mas kardinal den e oposishon aktual di parti di e gremionan kurasoleño kontra e akuerdonan di RTC.

Unie

Kiko e Unie ta enserá? Pa kuminsa, Hulanda a pone kome kondishon pa yega na un Status Aparte di Aruba, ku mester tin un forma di koperashon estrecho i duradero entre Aruba i Antias. Den e Komishon di 7, durante e preparashon pues pa RTC, e posibel konseptonan pa tal koperashon a ser ampliamente studiá i finalmente e komi-

Un aña despues di Hulanda ta haña e kuenta presentá pa su manipulashon

'Slikken of stikken'

Ku nan a "sla spijkers met koppen" durante e konferensia di Mesa Rondó na mart 1983 a keda mas ku kla. No-nonsense Ruud Lubbers lo no a meresé su 'nick-name' (nan sa yam'e Ruud Shock tambe) si e lo a laga tur delegado bai kas ku otro nota di diskushon! Riba e penultimo dia di e kumbre el a konfrontá e delegashonnan ku un ultimo proposishon i e mensahe tabata: "slikken of stikken". E sigiente i ultimo dia di e konferensia nos por a nota for di boka di un Betico indigná: "Wij vinden dat wanneer over het lot van mensen wordt beslist, uw gebezigde tactiek aan het slot van deze conferentie verwerpelijk moet worden geacht. Bij zulke essentiele en belangrijke zaken als het lot der mensen, moeten wij als redelijke mensen rondom de tafel blijven zitten en blijven sleutelen aan een oplossing om tot een vergelijk te komen. Wij hebben op het ogenblik de indruk dat u zich hebt laten leiden door de machtspositie van het moederland in het Koninkrijk" (relato stenografiko di RTC).
Tòg, algun rato despues e delegashon arubano ta bai di akuerdo ku e ultimo proposishon di Lubbers. E alternativanan ku Lubbers a pone komo kuchú riba nan garganta, esta un independensia aselerá of e status quo, a pone e delegashon di Aruba sukumbí. Tambe e delegashon di Kòrsou a sukumbí! Pa ignoransia? Of pa miedo di a keda ku un *'stigma'* ku ta nan a pone e konferensia sinembargo, despues di e regla algun problema di 'inleveren' aparentemente a haña mas tempo pa dediká su tempo na e situashon riba tereno estatal i a tuma e charla di Van Leeuwen komo inisio di un kampaña formal pa purba para un proseso, di kual aparentemente masha poko hende na Korsou tabata sa ki konsekuensia e por a tin. Nan a organisá un manifestashon masal kaminda un resolushon a keda akseptá den kual nan ta rechasá tur e puntonan di konsenso di e RTC i ta enfatisá e derecho di e pueblo di Kòrsou komo uniko instansia ku por disidí riba su futuro estatal, despues di un proseso amplio di informashon. Poko dia despues e partidonan politiko ta sigui. Te asta nan a kuminsa mustra riba nan ultimo arma, e motibo prinsipal pa tur e miseria aktual, esta nan posishon dominante den Staten, kaminda finalmente tur e kambionan riba tereno estatal mester keda formalisá ainda. Ta mas ku kla: Kòrsou, den un forma desesperá ta lantando for di un soño profundo i ta kuminsa realisá su mes ki konsekuensia e por tin si bo "tin e diskushon riba kambio di struktura estatal komo hobi" (kalifikashon dje politikonan di Kòrsou dor di gezaghebber Casseres).
Awor, ta na unda e karson ta preta presis, fuera di e asunto ku e politikonan a bai Den Haag sin konsultá e pueblo?
Echo ta ku pa e pueblo di Kòrsou lo mas importante tabata pa, manera Don Martina a yega di ekspres'e, e RTC duna *pas* riba nivel shon a konsehá un konsepto ku a ser basá prinsipalmente riba e asina yamá 'Nota Voges".
Ku algun modifikashon e nota aki pues a ser usá komo punto di salida den e 'akuerdonan' di e RTC. Ta bon pa remarká akinan algun kos interesante. Na promé lugá pues, ku e konsepto di e Unie a ser formulá pa hendenan di Kòrsou mes. Na di dos lugá, ku ya pa basta tempo kaba e idea di e Unie tabata konosí. Na di tres lugá, ku e 'Nota Voges' por bien karga e nomber di Jacky Voges (ku awor ta haña tur kulpa na Kòrsou pa e mònster ku yama Unie), pero ku sr. Lopez Ramirez i sr. Dip tambe a traha riba e nota ei! Notablemente e mesun Dip ku a traha e famoso raport Dip i ku den e órgano di Kamara Sindikal (no. 2, aña 2) ta deklará tokante e Unie: "Pa kualkier instituto →

Herhaalde oproep! blz.13

funshoná bon, ta dependé di boluntat di e partidonan. Den e Unie tin algun aregló ankrá, ku si ehekutá nan di mala fe, nan por stroba e funshonamento na un manera masha serio, tanto di parti di Antias, komo di parti di Aruba".
Por ultimo ta bon pa remarká ku tambe di parti di Aruba nan nunka no tabata mucho kontento ku e Unie. Nos lo bin bek riba esaki mas despues.
Manera a ser bisá kaba, e Antias di 5 i Aruba lo mester yega na un koperashon *estrecho* i *duradera* riba tereno estatal. Pa duna esaki mas kontenido nan a konstruí un Unie kaminda legislashon riba 15 tereno (wak puntonan di konsenso na final di e artikulo aki) mester keda reglá. Ku e konstrukshon aki ta *estrecho* ta obvio, si e lo ta *duradero* ta dudoso. Riba tur e terenonan menshoná bou di punto di konsenso no. 22, e Unie lo mester bin ku ordenansanan. E Unie lo konsistí di un Konseho di Minister di e Unie i un Parlamento di e Unie.
E Konseho di Ministro di e Unie ta konsistí di dos minister di Antias hunto ku e minister-presidente di Antias i dos minister di Aruba, hunto ku e minister-presidente di Aruba, kiermen en total seis minister. Kada seis luna e minister-presidente di Antias i e minister-presidente di Aruba lo funshoná komo minister-presidente di e Konseho di Minister di e Unie. Si un proposishon stanka den e konseho aki, e minister-presidente di e momento ei lo posponé e desishon dos siman. E minister-presidente di e momento ei por bini ku un proposishon nobo. Si e proposishon aki keda rechasá lo no ta importante, ya ku e minister-presidente di e momento ei por tuma e desishon. E minister-presidente pues tin un poder hopi grandi.
Pa loke ta e Parlamento di e Unie, esaki lo konsistí di 12 miembro di Aruba i 20 miembro di Antias, di kual 12 miembro ta di Kòrsou. Pa un ordenansa di Unie pasa, mayoria di e miembronan presente di Aruba i mayoria di e miembronan presente di Antias mester vota pro. Si nan vota kontra e ordenansa, e no ta pasa. Esaki por ser yamá e derecho di veto di ambos banda ku por inserá un funshonamento sumamente difisil di e Unie, pa nos no pensa mes riba e situashon kaminda gobernashon ta keda kompletamente paralisá. Ta nèt e peliger aki, nan a kuminsá realisá nan mes ultimo tempo, despues di mas ku un aña, na Kòrsou.
Un otro asunto ku a kuminsá bira mas kla pa e gremionan di Kòrsou, ta ku lokual semper nan a kombatí, esta un paridat di asiento pa Aruba i Kòrsou den Staten, awor via porta di kushina tòg a keda realisá den e Unie. Banda di tur esaki tin rapòrtnan ta sali (manera esun di Dip) indikando ku Kòrsou, si e keda den un konstelashon di sinko isla, lo tin hopi gasto ekstra pa bai karga. ●

Entrevista ku ERROL COVA

Tòg ta keda basta straño, ku ta despues di mas ku un aña numa, e kurasoleñonan a kuminsa wak ki konsekuensianan e puntonan di konsenso por tin pa Kòrsou. E konsepto di e Unie, por ehempel, tabata konosí pa hopi tempo kaba i te asta pa loke ta e gastonan ekstra ku e kambionan lo tin komo konsekuensia pa e islanan antiano, tabatin rapòrt ku a sali den e relato di KWG na fin di aña '80 kaba. Kòrsou tabata morto na soño?
E splikashon ku Errol Cova, presidente di Kamara Sindikal di Kòrsou, a duna nos:
"Den e proseso den añanan '70 tin un diferensia básiko entre Aruba i Kòrsou. Na Aruba — kon ku bo mirèle — tabata tin un kantidat di hende mas grandi envolví ku solamente e politikonan, mientras ku na Kòrsou e puntonan di struktura nunka a bira un punto di diskushon, ni a bira interesante, ni importante den e lucha polítiko interno. Te ainda, den ningun elekshon na Kòrsou, e tópiko di struktura estatal no a bira ni un ishu, ni diskutibel, ni problematiko. E polítikonan do Kòrsou no tabata mira ni e importansia di e asunto, pasobra tabata tin un punto di bista hopi kla, Hulandes, riba e tópiko ei (Antias mester keda hunto, red.). Ami ta kere ku e kulpa ku e polítikonan di Kòrsou tin, ta ku nan no a purba di entamá e proseso pa mira kiko Kòrsou kier i kiko ta posishon di Kòrsou. Di otro banda bo por bisa ku tabata hopi difisil pa entamá e proseso ei, pasobra tabata tin otro problemanan ku e pueblo tabata konsiderá di importansia.
Awor, segun mi, den e delaster tempo aki ta bini sierto kambionan. Aruba, den e añanan '70, dor di un situashon ekonómiko positibo — esta, si bo ta komparé ku Kòrsou — por a tin e *luho* di pone e problema di struktura estatal na promé lugá, poniendo e problema sosio-ekonomiko na di dos lugá, mientras ku na Kòrsou esei tabata *imposibel.* Un ehempel ku pa mi ta hopi típiko, ta ku ora aña pasá mi a sali di RTC i mi a bin Kòrsou, den kuater programa di radio, den alomenos dos reunion ku tur sindikato di Kòrsou, den entrevista na radio i den korant, mi a vosiferá mi opinion i di mi sindikato riba e RTC, pero e kos ei — el a wordo skibí, wordo bisá — biento a bai kuné, sin ningun hende ku a 'pik op', pasobra tabata net den e tempo ei tambe ku tabata tin problema na Dok, na ALM i tabata vislumbrando e problema na Shell.
Ora ku e problemanan a "pasa", e aña aki rapòrtnan a kuminsá sali, dor di e supkomishonnan di ekspertonan — a sali e rapòrt di delimitashon di frontera, a sali e rapòrt di konsekuensianan di personal i spesialmente e rapòrt di Dip, ku a lanta un tipo di interés pa e asunto aki, pasobra e kos a kuminsá perta. A kuminsá mira kiko e konsekuensianan direkto ta pa Kòrsou".
Si nos kompará e relatonan stenográfiko di e dos RTC-nan, i nos wak kiko e posishon di e miembronan di Kòrsou tabata, nunka no tabata tin kambio. Nan no kier a karga e konsekuensianan di un Status Aparte di Aruba, nan semper a pone Hulanda primeramente responsabel pa e situashon. Pero finalmente nan ta firma un dokumento kaminda — en prinsipio — nan ta laga tur e puntonan aki kai.
Cova ta sigui splika ku ta Betico tambe a dobla ora a konfront'e ku e dos alternativanan: independensia aselerá of e status quo. Kòrsou di otro banda tabata tin miedo pa haña e etiket di a pone e konferensia frakasá. Cova: "E miedo ku nan tabata tin pa karga e 'stigma' aki, ta un miedo hopi pisá.

ANTIAS DI SEIS!

Mi tin ku bisa bo ku poko dia pasá mi a papia ku señor de Koning i el a basa ami: "Si bosonan opstakulisá, e ora ei ta *bosonan* ta kontra di e Status Aparte". Ami a bisa e ku no ta importante pa mi kiko de Koning pensa di Kòrsou, si ta nos ta opstakulisá of no. Anto de Koning mes ta usa un sorto di shantahe di, sinó ta abo a kibr'é, no Hulanda". Banda di esaki Cova ta mustra riba e echo ku e pueblo di Korsou nunka a wordo konsultá i ku ora raportnan a kuminsá sali (manera esun di Dip), indikando ku Korsou lo

"... no ta importante pa mi kiko de Koning ta bisa ..."

haña su mes konfrontá ku gastonan grandi, Kamara Sindikal a kuminsá un kampaña pa stop ful e proseso. Cova: "Esei a kai mashá →

pisá na Kòrsou, kaminda e polítikanan, na promé instansia, a komprondé esei komo un atake frontal kontra nan. Diferente di nan a kuminsá defendé e 33 puntonan. Na momento ku nos posishon a haña akohido den diferente gremio di nos komunidat, nos ta ripará ku tur partido di Kòrsou ta bisa ku e puntonan ei ta diskutibel, i nan ta hinka un klousulá di siguridat den djé ku si e konsekuensianan ta resultá di ta bira dañino pa Kòrsou, nos lo pone tur diskutibel. Si bo puntra ami si a base di dos raport kaba mi por saka mi konklushon, mi ta bisa si, segun ami si! Mi no tin mester di warda ningun raport pa mi sa ku e union ei ta bai trese mas problema entre Aruba i Kòrsou ku awor aki. I nos filosofía ta ku e asunto aki no tin mag — i semper nos a kritik'e — pa motibonan polítiko separá of lanta sentimientonan den pueblo kontra otro. Pasobra, mi ta kere ku e pueblonan di Aruba i Kòrsou, a base historiko, no tabata kontra di otro. Ta *polítikonan* a usa sierto sentimientonan i den kurso di e delaster 12 añanan a usa tur sorto di sentimientonan".

Ban awor pa e problemanan aktual. Kiko — segun bo — ta e nukleonan problematiko den e puntonan di konsenso?

"Mester definí ta kiko ta Status Aparte. Lokual bo ta haña awor ta un status den un 'Unie', un 'Unie' ku no ta bai funshoná. Un 'Unie', kaminda e mesun problemanan ku tabata tin durante 12 aña ta hinká aden na un manera sofistiká, esta e asunto di *paridat* i hasta un tipo di *'vetorecht'*.".

Bo ta kontra di paridat?

"Mi no ta kontra di paridat, pero mi ta kere ku lo mester bin un konsulta politiko, i si paridat ta alkansabel polítikamente, anto e pregunta ta: ki problema mas tin pa Aruba den e struktura aktual. Mi ta kere ku e mester ta realisabel. Pero mi ta kere tambe ku pa banda di Aruba mester bin un boluntat polítiko si nan ta dispuesto di konsiderá pa keda den un unidat i bou di kua kondishon".

Bo no ta kere ku e paridat ta e konsekuensia final di e 'Unie' manera el a wordo proponí?

"Si, pero na un manera ku gobernashon ta bira mas imposibel ku awor aki. Na promé lugá dor di asunto di *veto*. Su konsekuensia ta ku ningun desishon ta kai, of ku desishonnan ta kai a base di 'kani mi pa mi kani bo', esta, mi ta laga tal kos pasa pa abo laga tal kos pasa di mi. Mi ta kere ku si bo bai *go-*

"... kani mi, pa mi kani bo ..."

berná un pais a base di 'kani mi pa mi kani bo', e ta bira hopi peligroso. Nos tin eksperiensia kon e kos ta bai. E ora ei ta imposibel pa bo bai gobern á a base di un liña polítiko of un liña filosófiko. Ta oportunismo ta bai manda".

Tin alternativanan?

"Na añanan '70 Simar, Sitek i Simabo a pone algun punto di salida pa yega na alternativanan. Pero, lo ta un pretenshon inkorekto di mi — i hopi grandi — ku mi bai bisa ta esaki ta e alternativanan. Mi tin mi idea riba e ingredientenan, i un di nan ta ku en berdat mester buska un fórmula pa ningun isla dominá otro".

Bo ta kere ku e problemanan aktual lo bai tin influensia riba e fecha di Status Aparte di kual Aruba i tambe Hulanda no kier tende te ku awor aki?

"Mi ta kere ku e lo bai tin influensia. Si Aruba ta keda bisa ku esei no mag tin influensia, e ta yega na un 'deadlock', pasobra e ora ei e 5 ta bisa, dikon nos tin ku sufri a konsekuensia di loke abo kier?"

Paso boso a bai di akuerdo ku e puntonan ..."

"Bon, eh, eh . . . e no ta kompletamente berdat. Si bo ta lesa e relato stenográfiko bon, lo bo ripará ku esei no ta berdat".

Pero tog tabata tin konsenso.

"Pero esei pa mi no ta importa mi nèt nada, pasobra nos ta biba den un situashon demokratiko-parlamentario, kaminda ku ora *parlamento* tuma un desishon, e ora ei bo ta mará na e desishon ei. Un ehempel klásiko ta e asunto di Surnam: nan a yega na un akuerdo riba su independensia ku Hulanda, anto e ora ei el a bai Staten i e kos a chòk".

"Politikonan por bai biba otro kaminda, pero pueblo no!"

Pero bo ta haña ku — etikamente mirá — lokual bo mes ta señalá komo un 'verhouding' ku no ta husto, bo por bai usé, esta e partishon di asiento aktual den Staten, pa para e proseso?

"Korekto! Anto nan a hasi un fout grandi, pasobra e pueblo di Kòrsou *no a ekspresá su mes* i mi ta para ariba ku e pueblo *mester* por ekspresá su mes kiko ta su opinion".

Anto bo no ta kere ku e ta un 'abuso' si tog nan ta bai disidí den Staten?

"Abuso mi ta konsiderá ku ta determiná futuro di un pueblo di Kòrsou sin ku a konsultá nan! Esei ta e abuso di mas grandi ku por sosodé! Anto si e pueblo di Kòrsou ta bai kontra, ta nifiká ku nan no por karga e konsekuensia di esaki. Mi kiermen, nos ta bisa — i mi kier a 'state' esei — ku si pueblo di Aruba bisa 'nos kier bai', nos ta bisa 'laga nan bai', pero no mag ta asina tampoko ku sin konsultá e doño di kurpa, bo ta karg'é ku konsekuensianan ku e no por karga. Anto e ora ei mi ta bisa ku polítikonan mester di sufisiente madures pa mira ku si bo laga e kos aki bai manera e ta bayendo, e sla ekonomiko-finansiero-monetario ta *riba Aruba i Kòrsou e ta bai kai.* Polítikonan por bai biba otro kaminda, pero pueblo no! I mi ta kere ku nos ta keda ehoká den un desishon di RTC pa resto di nos bida i generashonnan ku ta bini. Mi generashon i e generashon ku ta sigui mester bai sufri pa eternidat (tanto di Aruba komo ku di Kòrsou)? Mi ta preferá di sufri un par di siman of luna pa nos para e proseso, pasobra, no ta lat . . . I korda bon no: e polítikonan di Kòrsou no a bisa ningun momento promé ku nan ta bai RTC, ku nan ta bai *mara* pueblo na e resultadonan di e konferensia, apsolutamente ku no! I mi interpretashon di á 33 puntonan tambe ta ku tin sierto punto di kual nos mester bai wak kiko nan konsekuensia ta.

Awor, mi a puntra de Koning den un kombersashon ta kiko e ta hasi si no yega na konsenso riba e 5 puntonan (repartishon di bienes, fondo di solaridat ets.), e ta bisa ku *mester* yega na konsenso i hasta el a usa e ekspreshon ku mester pone 'duimschroeven' riba e isla ku no ta koperá! Anto e ora ei mi ta bisa: mihó de Koning koi su 'duimschroeven' i keda Hulanda kuné, pasobra nos no mester di Hulanda pa pone 'duimschroeven' ni riba polítikonan di Aruba, ni riba polítikonan di Kòrsou. Mi ta kere ku e strategía di Hulanda ta semper pa ora ta kumbinié, pa sostené Aruba i no pa sostené Kòrsou, pa nos keda bringa ku otro. I nos polítikonan, pa motibo di nan polítika partidista, insularista, ta kai den e strategía ei. Ami ta kere ku si nos uni i bisa: e struktura aktual a wordo *imponé* dor di Hulanda, i nos ta bai sinta na mesa i mira kua struktura ta kombiní *nos,* ku nos ta bisa Hulanda e orei: ta e struktura aki *nos* kier. Anto no ku kada biaha nos ta manda yama Hulanda pa puntra ta ki struktura e ta haña ta bon. Tanto Kòrsou komo Aruba, ora ta kumbiní nan, nan ta 'klop aan' serka Hulanda, i Hulanda ta probechá di e asunto aki. Si bo ta tende — ku ta un berguensa — un de Koning bisabo: 'Si, bo tin ku wak e 'Unie' pa despues nan lo bin krese bai bek!". . . anto nos ta gewon akseptá e paternalismo Hulandes akinan sin mas i nos ta *gos'é* tambe! Pasobra nos tin e mentalidat insular ku hopi di nos polítikonan ta preferá di ta kabes di un raton i no rabo di un leon. Tur kier ta kabes, maske e ta di un vruminga. Anto e ora ei bo ta puntra ta kiko ta mas poderoso: kabes di un raton of rabo di un leon? Pero no, ora bo ta kabes, bo ta kabes . . . Pero nan no ta mira ta unda nos ta para mas duro!"

Unda nos ta para mas duro?

"Ami ta kere ku un Antias di 6. Definitivamente mi ta kere ku a keda demostrá — i sigur si bo koi e parti ekonómiko di Antias — ku e efekto di balansiá problemanan ekonomiko, ora bo ta seis, e ekonomía tin, manera un eksperto a splikami, un 'bumper-effect'. Un eksperto riba asuntonan monetario a bisa mi ku si Aruba tabata pará su so den delaster temponan aki, e 'florin Arubiano' lo a devaluá 3 biaha! E echo ku na Antias no tur kos ta bai malo na tur isla i den tur sektor — off-shore ta bai bon, St. Maarten ets. — ta hasi ku bo ta bai haña un balanse den e situashon. Anto e balanse ei, den un Antias di 6, mi ta kere ku ta fundamental pa nos ekonomia. Un desintegrashon ta malo pa e pueblo di Kòrsou, malo pa e pueblo di Aruba i malo pa e pueblo di e islanan chikito. Ounke mi lo haña krítika, mi ta kere ku ta nos *deber* komo sindikalista di

→

opta pa lokual nos ta kere ta mihó pa e pueblo".

Akinan hopi biaha bo ta tende ku Aruba tin ku paga pa un desorganisashon ekonomiko di Kòrsou.

"No, mi ta kere ku nos mester wak e kos aki honestamente. Algun polítiko di Aruba més a bisami ku hopi biaha nan ta pone sierto 'label' riba Kòrsou, pasobra e ta e sentro di gobernashon Antiyano. Pero . . ., desorganisashon . . ., mi ta kere mi ta aseptá ku na Kòrsou tin. Pero mi no ta kere ku na otro islanan e ta menos. Desorganisashon atministrativo den gobierno a para bira un karakterístika di *tur* e islanan. I si bo por lesa e relatonan finansiero, i bo por lesa e komentarionan di IMF, i por lesa e perspektivanan ku ta bini, anto e kantidat di amtenarnan ku ta wordo tumá riba e diferente islanan, mi ta bisa ku no tin diferensia den e *mal maneho* entre e islanan. Anto esei ta e peliger: un ta kulpa otro di e mesun malo ku e tambe tin. Pero Aruba tabata tin un 'boom' periodo, kaminda bo por a *tapa* mal maneho ku sén! Pero e sen tambe a kaba . . . anto e ora ta bini ku Kòrsou a haña tempo, Kòrsou mester a *paga* pa mal maneho. Aruba por a tapa ku sen di Lago, sen di kiko ku ta, pero pa kuanto tempo mas?

Sindikalismo e ora ei mester tuma un posishon di koperashon, pa salba lokual por salba ainda, siendo ku sindikalismo tur tempo — tanto na Aruba komo ku na Kòrsou — a kritiká maneho finansiero, maneho di personal di gobiernonan, tanto insular komo gobierno sentral.

Pero kon bo kier kibra e impase aktual den esei?

"E forsa di pueblo, tanto di Kòrsou, di Aruba i di e otro islanan den e situashon ku ta dañando dia pa dia! Kon polítikonan por keda mantené ku kuesta loke kuesta hiba su pueblo patras? Pasobra, tin un kapricho polítiko ku tabata tin e luho di ehersé den añanan '70, pasó situashon tabata bon. Anto awor, si situashon ta daña, e ta bisa: 'wel, mi ta mantené e posishon pasobra sino mi ta perde kara'. Mi ta kere ku nos polítikonan mester ta sufisientemente madurá pa nan realisá ku no tin perdemento di kara den e asunto aki, sino ta realidat ta manda. Pasobra, ami tambe por, komo sindikalista, bin ku un ekspreshon emoshonal i bisa: "wel, si Aruba kier bai, lagé bai 'naar de donder', pasobra e tin nos kansá". Mi ta kere parti di un sistema di koperashon ku otro ta, ku tin krítika 'over en weer'. Den sindikalismo nos tin é meskos. I e lo *keda;* problema lo keda problema *semper!* Pero mi ta kere ku e dirigentenan di e pueblo, ku ta e polítikonan, no mester bai malus'e. Figurá bo ku nan ta bisa ku e Mar Karibe ta separá Aruba di Kòrsou! Ami ta bisa ku e Mar Karibe ta *mara* Aruba ku Kòrsou na otro, pasobra ta e Mar Karibe ta pone e dos fronteranan na otro. Ademas ta un echo, ku e polítikonan di Kòrsou i Aruba mester siña mihó ku ne, ku nos no por tow Aruba pon'e meimei den

"Nos no por tow Aruba pon'e meimei den Oseano Atlantiko, of tow Kòrsou bai. Te eternidat di e mundo aki nos ta bai keda na algun kilometer for di otro!"

Oseano Atlantiko, of tow Kòrsou bai! Nos ta bai keda! Te eternidat di e mundo aki nos ta bai keda na algun kilometer for di otro!

Kon ku bo bira, ami no ta dispuesto pa bai paga, paga atraves di entrada di *trahadornan,* pa komplasé un kapricho polítiko di *polítikonan.* I ta esei ta sosodé, pasobra 'after all', ta ken tin ku bai *generá* e sennan, e kapital, pa satisfasé e kos aki? *Trahadornan!* Trahadornan mester bai generá pa komplasé lucha personal di partidonan of di polítikonan. Mi ta kere ku poko poko pueblonan ta lanta, pasobra den historia a bisa ku bo por gaña un hende hopi biaha, bo por gaña hopi hende hopi biaha, pero bo no por gaña tur hende tur biaha! Mi ta kombensí ku na tur isla ta bai lanta nukleonan ku ta bai protestá kontra di e desishonnan ku ta dividí nos pueblonan for di otro.

No ta posibel ku bo ta kiboká ora bo ta bisa ku ta un 'kapricho polítiko' só ta e problema?

"Mi no ta kere ku *pueblo* di Aruba ni *pueblo* di Korsou den esei ta diferensiá di otro pueblonan. Pueblo Hulandes, ku 30 aña pasá a wordu maltratá dor di e Alemannan, gobierno Aleman, i ku a lanta un rabia *enorme* den nan, despues di shete, ocho aña despues di guera, pa motibonan ekonomiko, mester a traha ku otro! Mi no ta bisa ku mi ta 'misken' e rabia ku e Hulandesnan a keda kuné kontra di e 'moffen'. Pero echo ta ku e pueblo a demostrá ku pa motibonan di otro índole, nan por a dominá e rabia ku — 'terecht' — a wordu hinká den nan dor di un persona of un regimen (di Hitler) riba dje. Ta komprendibel ku un makamba tabatin rabia riba un Aleman; no riba Hitler so, pero riba *e* Aleman! Pero poko poko nan a bin komprondé ku no ta e Aleman 'ei' a mata su hendenan, pero un Aleman ku e Alemannan tampoko no a gusta!

Kiermen ta e mesun kos ku e pueblo di Aruba ta bin komprondé ku no ta e yiu Kòrsou ku ta bin Aruba ta 'e' a dominá ningun Rubiano. Mi ta kere ku e ta un proseso ku mester por wordu kambia atraves di realidatnan di bida. I realidat di bida a demostrá esei ront mundo. *Pueblo* ami ta konsiderá en berdat e forsa ku por generá, por adaptá nan posishonnan a base di realidatnan ku ta bini, e.o. realidatnan ekonomiko". ●

grawata

Pober Remie: el a haña su 'Nicolaas-surprise' ku 5 luna di retraso...

*

U had dus, uitgaande van die 5/12, uw vakantiereis al geboekt? Jammer, dan bent u dus nu uw 25% aanbetaling kwijt...

*

'Lago' tambe por nifika; 'Let Aruba GO (to hell)!...

*

Semper m'a puntra mi mes ta kiko eigenlijk e 'Transport' den Lago Oil & Transport Company ta nifiká; ta awor numa un sospecho ta kuminsa krese...

*

Nu je Van Dale voor minder dan dertig gulden kunt kopen en 't Nederlands dus behoorlijk gedevalueerd is, kunnen we het toch beter meteen helemaal afschaffen?

*

Awor ku tin asina tanto hende tin ku ta keda na Aruba den fakansi, lo tabata un bon okashon pa organisá e *kongreso di bèrdat:* Kalidat di demokrasia.

*

Exx-on ta bira Exx-off?

*

Ta parse ku un orador di e kongreso a bira liriko despues di a finalisá su 'paper'. El a bira "pushi, pushi..."

*

Zo is de Rum Runner toch nog een attraktie geworden voor de (duikende) toeristen...

*

Ningun politiko, ni di gobierno insular, ni di esun sentral, a duna akto di presensia na e apertura di nos kongreso. Nan tur a inventá un of otro 'smoesje', pero nos ta kere ku ta e presensia di Errol Cova ta e berdadero motibo pa e ousensia di e kobardenan...

*

De reden waarom ik niet aan de Radio Carina Sportshow Voetbaltoto mee doe: Stel je voor dat je dat jaarabonnement op Diario wint...

*

Tipifikando nos situashon 'deplorabel': tur hende di Simar tabata indigná ku ningun figura 'ofisial' a bin pa e kongreso, pero ningun hende a wòri ku tampoko ningun sindikalista arubano a presensiá...

*

Mansur Status Company...

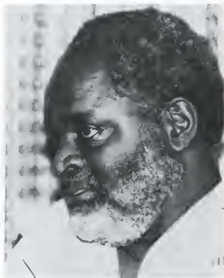
*

Tip voor onze toekomstige ombudsman: 'vraag niet naar waarheden in een wereld die krom staat van leugens'...

*

Amargo Croes...

DON MARTINA:

"Buska e base komun!"

Komo un otro persona 'klave' den e desaroyonan politiko-estatal di e ultimo añanan, nos a bai entrevista sr. Don Martina, Ministro-presidente di Antias Neerlandes.
Na Kòrsou mes, pa sierto opservadornan politiko, e palabra 'klave' tin un nifikashon negativo tambe, pasobra segun nan Don Martina ta esun ku na '81 a pèrde pasenshi ku MEP i a bisa: "O.k., boso bai numa!" E ora ei el a instalá e 'Komishon di 7': echo ku nan ta yama awor un 'fout históriko'. Ku sr. Martina mes tin un otro opinion tokante esaki ta lóhiko, i nos lo ripará esei akibou.
E entrevista a tuma lugá den Forti riba dia 27 di Aprel, un di e tres dianan ruba kual sr. Martina tabata na Kòrsou entre dos habitantenan pa Washington pa defende Antias den e asunto di 'off-shore'.
Manera ta su kustumber — i nos ta suponé ku su posishon komo ministro-presidente no ta permiti'e pe desviá di esei — e tabata basta kouteloso den su ekspreshonnan enkuanto e topiko ku nos ta trata akinan. Fuera di esei, tog su palabranan — i tambe pa un bon entendor-lesador: e kosnan ku e NO a bisa — ta sufisiente kla. Nos ta kere en todo kaso ku e entrevista aki ta laga nos kompronde e asunto mas mihor i lo yuda pa desaroyò un opinion mas amplio tokante e problematiko aki na Aruba.

Ta kiko Sr. Martina ta haña di e desaroyonan ku ta tumando lugá despues ku Kamara Sindikal a bin ku nan desishon pa para e proseso di e struktura estatal nobo?
"Democracy works . . . Pasobra loke ta pasando ta ku Kamara Sindikal komo organisashon sosial i tur otro ku ta partisipá, no a hasi nada otro ku ekspresá nan opinion. Nos ta un pais kaminda un di e derechonan fundamental ta 'vrije meningsuiting'."
Sr. Martina ta di akuerdo ku e opinion di KSK?
"That's another thing! Mi tin ku bisa ku, dia KSK a organisá e kongreso, mi tabata hunto ku otro politikonan di Korsou den e forum i ami tabata un di nan ku a bisa ku sierto punto di bista di Kamara mi tabata haña irealistiko".

Kua di nan?
"E asunto di drai e proseso bèk i promové, propagá, i buska realisashon di un Antias di seis. Mi tabata hañ'é irealistiko, komo ku nos tin tras di lomba un proseso ku e ultimo 10 pa 12 añanan tabata dirigí — den e kaso aki — pa realisá un status pa Aruba fuera di e konstelashon antiano. Un kos ku na Ruba a 'voltrek' su mes, a wordu hasta inisiá den Staten di Antias kaminda e prinsipio aki a wordu rekonosé (e derecho di outodeterminashon, red.).
Susesivamente for di '73 te ariba e tabata na varios okashon punto di diskushon i awor un desishon a kai. Uno ku a duna rekonosimiento na e derecho ku kada isla por fiha su futuro status. I a kai un akuerdo entre e partisipantenan ku ta forma awe e Reino Hulandes. Hulanda, e partner ku ta yama Antias, pero (tambe) tur seis isla a bai di akuerdo ku esei. Mi ta haña ku aworaki, pa bisa: "Ban drai e bek!", ta un asunto irealistiko, amenos ku Aruba mes bisa: "Si, nos ta di akuerdo".

"Tin dos pais, un ta yama 'Arubaland' i otro ta yama 'Antiasland'. . ."

Pero si aworaki, dor di diferente rapòrt i dor di diferente informashon mas ku ta yega na pueblo, aki na Korsou nan ta haña ku e por ta desbentahoso lokual a ser kombiní na Hulanda durante e ultimo RTC? Sr. Martina no ta haña esei un motibo sufisiente pa para e proseso?
"Bon, klaro, mi ta kere . . ., pero . . . Laga mi pone bon kla kiko ta mi opinion di e asuntonan ei. Tin dos kos: bo tin e asunto di para e proseso i buska un Antias di 6 . . ., i

→

bo tin naturalmente e puntonan di konklushon di RTC. Ja? Bon, den e puntonan ei bo tin na promé lugar e 'status' di e puntonan: nan ta **konklushonnan polítiko,** kaminda sierto meta polítiko a keda tratá i realisá bou di sierto kondishon. Kiermen: e 33 puntonan ei tin un **meta,** i nan tin **kondishonnan** bou di kual realisá e metanan".

Nan ta desbentahoso of bentahoso?

"No, wanta, wanta, laga nos ban stel e kos drechi . . . Bon, eh . . . e 33 puntonan ta puntonan di konklushon i algun di nan ta **metanan** — den e kaso aki: realisá Status Aparte —, otronan tin kòndishon bou di kual realisé i kondishonnan bou di kual keda funkshoná, koperá ku otro.

Bon, si e kondishonnan ei, — aktualmente nan ta wordu 'uitgewerkt' — si resultá ku no por realisá tal kos bou di tal kondishon, mi ta kere ku tur hende ku un tiki dede di sintí, sano huisio, mester komprondé i mester ta di akuerdo pa bai mesa i diskutí e realisashon bou di kondishonnan manera formulá aña pasá".

Laga nos tuma un kondishon basta konkreto: e 'unie' ku mester bini; e 'unie' ku su paridat, vetorecht, ets. Sr. Martina ta konsiderá esei komo algo ku por funkshoná?

"E mester wordu 'uitgewerkt'. E forma ku el a keda proponé ta: ku tin dos pais, dos 'land'. Un ta yama 'Arubaland' i otro ta yama 'Antiasland', ku kier traha ku otro riba sierto tereno di interes komun . . ."

. . . basta tereno . . .

"Basta tereno, si. Ta e mesun kos ku Colombia i Venezuela por bai di akuerdo pa riba sierto tereno ta bai traha ku otro. E aserkamiento ei ta un aserkamiento a base di dos entidat igual; nan no ta forma parti di otro estatalmente . . ."

Nan tin veto tambe, pa para sierto desishonnan?

"Un ta kuestion di veto . . . Eigenlijk e asunto ta wordu aserká di un angulo di mas negativo posibel. En berdat, mi kier men: ambos tin e outoridat pa por disidí, of no disidí. Kiko esei ta nifiká? Esei ta nifiká naturalmente, si ta trata di interesnan komun: forsa otro i buska e base komun!"

E tambe por nifiká un . . .

". . . stagnashon total!"

Eigenlijk boso kier a evitá esei, no?

"Klaro. El a bini pa motibo ku a keda rekonosé sierto tereno di interes komun i pa Aruba e ta nifiká ku e Status Aparte ku Aruba a boga p'e, a 'boet in' pa esaki. Pa e otro islanan e ta nifiká na un dado momento ku e proseso di gobernashon, por surgi momentonan, ku e ta bai mas lento, mas 'traag' ku loke kisas nan ta deseá. Pa motibo ku bo tin ku haña otro a base di konsenso i no a base di un desishon mayoritario. Bon, mi tin 'vraagtekens' si, enkuanto esei. Komo ku si nos bai den esaki sin mas, a base di e entendimiento ku tin aworakinan, e por nifiká pa nos islanan, tanto Aruba i lo demas, e otronan, ku e espasio nesesario pa yega na un entendimiento . . . Nos komo islanan chikito no tin e espasio ei, nos no tin e rikesa ei di tempo, i e por bin funkshoná desbentahoso. Por tin asunto ku ta rekerí desishonnan direkto, i sigur asuntonan ku por tin interesnan kisas ku ta desviá serka otro".

Pero un' ta esei ta e motibo pa henter e asunto aki a worde entamá? No t'asina ku e tin su raís juist den e interesnan ku ta diferensiá di otro?

No, ami ta kere ku e proseso ku nos tin . . . ami ta miré ku e tin su orígen kolonial. E ta un herensia kolonial, komo ku no ta aworakinan e gritonan a surgi na Ruba pa por alehá su mes for di otro, for di Korsou . . . un 'ta aworakinan".

Pero el a akumulá, el a desemboká den un kontroversia basta pisá entre puramente Korsou i Aruba; awor di unda Sr. Martina ta saka e optimismo eigenlijk ku . . .

"Mi no ta papia di optimismo, m'a bisa ku mi ta mira en berdat problemanan, den e sentido ku nos komo islanan chikito por ta, i lo ta asina tambe, no por **permití** nos mes e rikesa, e luho di keda diskutí un asunto hopi largo pa buska un solushon. Nos no ta disponé riba tantu espacio di tempo, ku kos ku kisas bo por yega na un konklushon den un luna, bo ta tuma 6 luna p'e. I den e kasonan ei, si, berdat e ta bai funkshoná desbentahoso. I sigur naturalmente si nos aserké ku un mentalidat di insularismo".

"Na e momento ku bo ta bisa; NO, bo tin ku bisa: KIKO SI?"

Awor, Sr. Martina ta haña esei motibo sufisiente pa, por ehèmpel, tuma mas tempo ku te 1 di yanuari '86 pa preparà e kambionan riba tereno estatal?

"Bon, e 'planning' ta ku pa yuli di e aña aki tur rapòrtnan ku tin di haber ku 'uitwerking' di e kosnan aki, ta riba mesa, pa haña un bista ta kiko ta kiko . . ."

Pero juist e rapòrtnan aki, ku ta saliendo kaba, segun hopi grupo i hende aki na Kòrsou — i ni di e 'unie' mes nan ta papiando solamente, pero di otro asuntonan tambe — ta sali basta desbentahoso pa Kòrsou . . .

"Si, di akuerdo. Pero esei 'n ta nifiká . . . Bon, tende: mi ta kere ku . . . Laga nos mir'é asinakinan: si bo bisa bo ta bai 'design' un 'structure', berdat? I b'a trata un parti di e struktura ei, i e parti ei ta indiká ku e no ta loke bo ta deseá; nos komo gobierno ta bisa: nos kier trata **henter** e 'structure', poné riba mesa i wak emberdat ku e partinan ta fit den otro. Pasobra na e momento ku bo ta bisa: "No", bo tin ku bisa: "Kiko si?" He?

Na momento ku bo a konstatá ku kosnan di kual aña pasa bo a pensá lo no por funkshoná, ku bini argumento riba mesa, konvinsiente, ku nan no por funkshoná, mi ta kere ku a yega momento pa nos bai mesa atrobe ku e otro partinan pa diskutí e kosnan aki".

Un pregunta konkreto: e struktura nobo aki màg di kosta Korsou plaka?

"Bon, na promé lugá: den e kaso aki, e konstelashon nobo ta kosta tur hende mas sèn, al lo menos si bo kier duna mes tanto servisio, na e mesun nivel, e mesun kalidat. E ta kosta Aruba mas, e ta kosta **tur** mas. **Pero,** loke mi ta kompartí e opinion ku polítikonan di Korsou: Korsou no tin mag di bira 'kind van de rekening', esei sigur no . . . i . . ."

"De Koning por bisa KIKO e kier, politikonan di Kòrsou tabata sufisiente kla den nan ekspreshon na RTC"

Esei no ta inkorporá den e puntonan di konsenso!

"Esei ta ekspresá **diferente biaha** dor di e representantenan di Korsou . . ."

Si, pero tòg nan a bai di akuerdo kuné . . .

"Nan a bai di akuerdo . . . **kondishonalmente!** Kondishonalmente; mi kier men: De Koning por bisa **kiko e kier,** mi ta kere polítikonan di Kòrsou tabata sufisiente **kla** den nan ekspreshon, ku nan a bisa: "Akkoord, bou di kondishon ku esaki no tin mag di hiba Kòrsou den perhuisio". Di dos: ta pará eiden p.e. ku Hulanda ta garantisá ku e islanan chikito lo no haña konsekuensianan negativo . . ."

Kiko Sr. Martina ta yama un situashon perhuisioso pa Kòrsou?

"Bon, laga nos duna un ehèmpel: t'asina ku e polítikonan di Kòrsou ta di opinion ku aktualmente Kòrsou ta kontribuí den sosten finansiero i di otro índole pa ku e islanan di Boneiru, St. Maarten, Saba i St. Eustatius. Nan ta dispuesto pa keda duna e aporte ei. Loke nan **no** ta dispuesto pa hasi ta ku nan bai karga e 'volle laag'."

Kiko ta e 'volle laag'?

"E 'volle laag' ta ku tin dos tipo di gasto pa ku e islanan chikitu. Tini e loke nan ta yama e 'Landsbijdrage', ku ta un kontribushon pa finansiá e fayonan di presupuesto di e 4 islanan; pero bo tin tambe gastonan ku aktualmente Kòrsou i Aruba ta paga, pa e servisionan ku Gobierno Sentral ta duna na e islanan, of ta hasi pa nan: polis, servisio postal, servisio duanero na Boneiru, Korte di Hustisia, servisio bankario, asina tin un seri di kosnan ku ta wordu hasí. Den e sistema aktual, Aruba i Korsou ta produsí e medionan, pa gran parti, pa kubri e gastonan ei. E islanan a bisa ku nan no ke un retraso, i Hulanda a bisa na un dado momento ku nan no ta haña un retraso, i e ke garantisá esei dor di kita for di Kòrsou i Aruba. Esei Kòrsou ta rechasá redondamente".

Tòg nos kier a bin bèk riba e parti struktural, e 'unie'. Sr. Martina ta di opinion ku e konseptonan di e 'unie', manera nan ta poní →

"I AM VERY UNPLEASANTLY SURPRISED"

Komo ku, segun nos, e aspektonan ekonomiko tá i ló hunga e ròl mas importante pa tur partidonan envolví den e proseso di nos restrukturashon estatal, i pasobra enkuanto e baimento si of no di nos 'partner in progress', Lago, ta kasi tur siman nos ta tende notisianan basta bruhá, nos a toka e asunto aki tambe den nos entrevista ku Sr. Don Martina.

Sr. Betico Croes un par di siman pasá a bai Miami pa papia ku Exxon. Ora el a bin bèk el a bisa: "No, Lago no ta bai!" Esei ta berdat?

Sr. Martina: "Bon, . . . eh . . ., tende: desishon di bai of keda ta uno di Exxon. I mientrastanto Exxon no disidí, ami no ta bisa tampoko. E maneho ku nos a hiba semper ta: den e asuntonan aki ta impresanan ta disidí. Si Exxon bisa ku e no ta bai, e ta keda!"

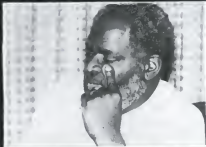
Pero Sr. Martina tambe tabatin kombersashon ku e hendenan di Exxon . . .

"Ami tabatin kombersashon ku Exxon, ku otro perítonan riba tereno di 'oil-refining' entre otro un di Trinidad, mi tabatin kombersashon ku outoridatnan venezolano, i mi opinion ta, ku tanto Shell komo Lago ta den difikultatnan grandi. Esei ta konta pa Lago i e ta konta pa Shell.

Loke a sali den korant ku Sr. Croes a bisa ku e funkshonario di Exxon, Raymond, lo a bisa ku nan lo no firma kontrato nobo ku e mesun kondishonnan ku aktualmente, ta berdat. E mesun kos el a bisa nos tambe..

E problema ta surgi ku e desaroyo riba tereno di 'oil-refining' den Karibe ta uno sumamente delikado, kaminda e ròl, e funkshon ku Karibe tabata tin

komo 'refining-centre', e ta perdiendo . . . Kon leu lo resultá posibel pa haña tur kondishonnan ku nos deseá pa e empresanan aki: na e momentonan aki 'is dat niet te voorzien'. Wel ta sierto, mi por bisa, ku nos komo gobierno lo hasi tur nos posibel pa krea en todo kaso, serka tur involví, e balor, e nifikashon di tanto Shell i Lago pa e islanan aki. Pero, akinan atrobe nos por bisa ku e desishon final no ta den man di ni Aruba su gobierno, ni di Gobierno Sentral; e ta den man di Exxon".

Dikon eigenlijk nan (Exxon) a informa Hulanda (De Koning) promé, ku situashon ta fregá?

"I don't know . . ."

E ta e 'ruta' normal pa asuntonan asina?

"No, no, no . . . En todo kaso mi por bisa — esei ta mi opinion — ku 'I am very unpleasantly surprised' dor di e desaroyo aki, 'very unpleasantly surprised' eigenlijk. Mi ta haña cu Lago/Exxon, komo un empresa di vital importansia na Aruba i den Antias, e promé porta ku nan mester a toka ta na Antias i no na Hulanda!"

E por ta un forma di preshon politiko riba Hulanda, riba Antias, e islanan, ku ta mustra den direkshon di e desaroyonan estatal?

". . . eigenlijk e faktornan ku ta hunga un rol akinan . . ."

E faktornan ta puramente ekonomiko?

". . . (meditando den silensio pa basta rato) . . . eh . . ., en todo kaso: e ta parse asina si . . ."

akiden ta 'feasible'? Ku e paridat?

"Laga mi poné asinakinan: kalke konbenio ta depende di e boluntat di e partisipantenan, no? Aworaki tambe nos ta konfrontando masha problema. Bou di e sirkunstansianan, anke ku e sistema aki a funkshoná dus pa basta aña, paisnan soberano ta yega a base di tratado na akuerdonan, ku ta wordu ehekutá. E uniko debilidat ku tin den un akuerdo ta ku e por wordu terminá di un dia pa otro. Ku e lo funkshoná ta dependé di e boluntat di e entidatnan".

Sr. Martina ta kere ku e boluntat t'ei?

"Bon, mi tin mi **fuerte** dudanan . . ., komo ku aki na Antias hopi biaha a keda aksentuá no e interesnan komun, pero a keda aksentuá e **diferensianan** chikitu. I si t'asina berdat ku den futuro ta riba **diferensianan** chikitu gobernashon ta wordu hiba, ku politika ta wordu praktiká, anto e ora ei e kos lo no funkshoná".

Kòrsou ta haña su mes debilitá tambe dor di e posishon di paridat ku Aruba lo tin den un union?

Bon, ta Kòrsou **i** Aruba . . . Mi kier men: si e ta desbentahoso, e ta desbentahoso pa Kòrsou, pero pa Ruba tambe!"

Pero dikon Kòrsou no a bai di akuerdo pa, den e konstelashon di e Staten aktual, yega na un 12 — 12?

"Bon, esei ta, nos ta bisa dus 'foregone opportunity', 'gepasseerd station'. . ."

Sr. Martina no ta wak esei komo un 'station' realistiko mas?

"Eh . . ., no ta dependé di nos. Ta dependé na un dado momento ku Aruba, ku a ehekuta loke ta konosé komo derecho rekonosí i aseptá, komo derecho di outodeterminashon, ke 'repeal', of ke 'trek in' su desishon".

"Estatalmente el a sali. Ku e no ta usa 100% di e outoridat komo pais, ta un otro kos!"

Sr. Martina no ta lamentá ku e 'tussenstation' ei a worde saltá dor di gobierno e tempo ei?

"No, no, un 'ta gobierno. E asunto di desaroyo estatal tabata un asunto ku for di '73 bin ariba ta e seis islanan a kanalisá e proseso ei. I gobierno tabatin un rol 'afgeleid' eigenlijk. E 'Antilliaans Spoor', ta ken tabata e partisipantenan?"

Si, pero Kòrsou a nenga un restrukturashon eigenlijk di e asientonan den Staten . . .

"Bon, o.k., mi ta kere eigenlijk, eh . . . eh, mi ta kere . . . Kòrsou . . . ta berdat, e ta un echo históriko . . ."

I awor di ripiente nan a bai di akuerdo kune . . .

"Mi 'n sa, mi 'n sa ku nan a bai di akuerdo kune! Mi 'n sa . . ."

Wel, eigenlijk, ku e 'unie' aki . . .

"No, no, wanta, no wanta, no, no! Mi ta kere boso ta presentá e kos **no korekto! Korekto** ta ku Aruba a skohe pa sali!"

*Pero ta berdat el a **sali**, Sr. Martina?*

"Kiko?"

***El a sali di berdat?** Nos kier men, si nos wak e 'unie', si nos wak e tareanan ku e 'unie' mester trata . . . Sr. Martina ta 'echt' haña ku el a sali?*

"Bon, dependé kon bo wak e. **Estatalmente** el a sali. Awor ku e no ta usa 100% di e outoridat komo pais, ta un otro kos! Komo

→

ku e Status Aparte, berdat, manera boso ta bisa, no ta e Status Aparte den e sentido real di palabra. Komo ku Aruba a 'give-in' na sierto outoridatnan pa bai partisipá den e 'unie'. Bèrdat, boso tin rason einan di bisa na dado momento ku e no ta Status Aparte. Surnam p.e. tabata parti di Reinado, sin tabatin nada **estatal** di regla su asuntonan ku nos. I den e kaso di Aruba e no ta un Status Aparte den e berdadero sentido dje palabra".

Sr. Martina ta di akuerdo ku lokual tabata e motibo eigenlijk pa entamá e proseso . . . nos ta kòrda e inisiativa di Sr. Martina, òf e gobierno e tempo ei, pa instalá e Komishon di 7; e motibo su tras tabata pa porfin yega na un pas riba tereno gubernamental aki na Antias . . .

"Korekto si . . ."

Awor, Sr. Martina a kaba di ekspresá ku e tin sierto dudanan pa loke ta e pas . . .

"Eh . . . dudanan den e sentido . . ., m'a bisa si e futuro gobernantenan di Antias i di Aruba aktua a base di interesnan komun grandi, i laga eseinan prevalesé, anto e tin un posibilidat pa logra. Pero si e diferensianan chikitu ta wòrdu enfatisá . . ."

Sr. Martina a ekspresá su dudanan juist pa motibo di e historia di enfatisá diferensianan chikito . . .

"No, no, no . . . Basikamente, loke . . ., esei ta mi eksperensia . . ., na Ruba ta hunga un ròl ku polítikonan Rubiano — esei ta mi eksperensia — no ke aseptá ku uno ku no ta un polítiko Arubano ku sosten elektoral Arubano, tin algu di bisa riba Aruba. Kiermen ku nan kier pa esnan eligí na Aruba tin e poder pa disidí na nòmber di Aruba. Esei ta mi eksperensia durante e añanan ku nos ta traha. Dor di establesé e Status Aparte i e rekonosimiento di Aruba komo pais, nan a establesé en todo kaso ku ta e elektorado ta eligí e polítiko Arubano pa disidí pa Aruba.

"Anto e ora ei kos a frakasá no . . ., pasó el a bini juist pa eliminá e sintimientonan ku ta biba na Ruba . . ."

Bon, basá riba e echo ku tin algun tereno ku ta na bentaha di Aruba i lo demas pa traha hunto, a bini e 'unie'. Awor e prosedura di e 'unie' pa tuma desishon ta uno, bèrdat, ku ta sali di e igualdat entre dos entidat ku kisas, na grandura, di tera, di hende, ta diferensiá, pero estatalmente ta dos parti igual ta disidí di bai traha hunto".

. . . I kaminda e motibonan, masbien emoshonal, ku semper a stroba gobernashon konhunto, ainda por sigui hunga un ròl . . .

"Anto e ora ei kos a frakasá no . . . paso el a bini juist pa **eliminá** e sintimientonan ku ta biba na Ruba pa uno di otro isla tin di disidí riba Aruba. Si nos bai aktua a base di kriterianan, di diferensianan chikitu, ku a lo largo **no** ta diferensiá, e ta pega . . ."

Pero si nos komprondé bon, Sr. Martina ta na fabor pa 'try e out'?

No, mi ta na fabor pa 'werk e uit', pa wak tur su aspektonan, promé bo disidí: 'zo wordt het'."

Si finalmente e 'uitwerking' lo mustra ku e 'unie' ei lo no ta mucho bon, pa Kòrsou p.e., nos por a anulá ful e akuerdo aki?

"No, mi ta kere na dado momento, si resultá ku e 'unie' no ta funkshoná, nos no por drai

bèk — 'nos' ta Kòrsou i lo demas — e desishon Arubano. E desishon aki ta Aruba ta e uniko ku por drai e bèk. E pensamento ta komo sifuera ku **nos** por drai bèk e desishon ku Aruba a tuma; no. Na promé lugá tin un rekonosimiento ku kada isla por disidí pa su futuro. Awor bo por bisa bo ta aseptá òf nò, pero e **t'ei**, i el a wòrdu aseptá tambe pa su Eilandsraad. Awor bo por wèl di bisa na un dado momento ku, si kos ta frakasá . . . Nò, e ora ei desishon mester kai na Aruba tambe i na e otronan. E otronan no por disidí sin mas pa Aruba".

Pero e otronan por bisa: "tende, e kos aki ta bira desbentahoso pa nos, nos ta lebomai e asunto!" Esei no por? Aruba so por hasi esei?

"Kua asunto?"

Henter e 'uitwerking' di e 'konsensuspunten'.

"Komprondé bon, loke mi ta bisa: ningun polítiko, ni di Aruba tampoko, di Kòrsou sigur nò, i di St. Maarten tampoko no, lo no bai drenta den un futuro i bai formulá un konstelashon kaminda tin prueba riba mesa ku esaki ta desbentahoso pa e pueblo ku e ta representá . . . e 'n ta loko!

Pero aworakinan sí mi ta na fabor pa 'werk e kosnan uit'. Pa mira bèrdat ku e kos ta 'match' ku otro si of nò. No lubidá ku den un proseso bo ta. Bo no por bisa na un dado momento: "E kos ei mi no por wanta, mi ta para akinan"."

Awor, digamos ku Aruba unilateralmente ta yega na un Status Aparte ku Hulanda, paso aki no por a bai di akuerdo ku e 'uitwerking' . . .

Si, pero e kos di 'unilateral' ei . . ., a wordu diferente biaha bisa . . . mi kier men: tanto Hulanda komo Aruba, nos tur ta mará na reglas, i eh . . .: koi loko!"

Pero si Aruba ta keda para riba e puntonan aki . . .

"Riba kua puntonan?"

Riba e puntonan di konsensus, ku nan worde 'uitgevoerd naar de letter' . . .

"Den 'politiek' nada 'n ta wòrdo 'uitgevoerd naar de letter', si presentá motibonan ku nan no por 'werk e uit'. . . 'Onzin'!

Aruba kier realisá su Status Aparte. Pero segun e 33 puntonan aki, bou di sierto kondishonnan. Si e kondishonnan aki resultá di ta dañino, ta ken ta . . . Lo tin kos eiden kisas ku Aruba 'n ta gusta tampoko; bo ta kere ku Aruba ta bai hasi kos ku e 'n ta gusta? No, e ora ei nos ta bai mesa bèk",

Bai mesa bèk . . . No ta posibel ku Aruba ta buska un kaminda pa bai feks su asunto ku Hulanda?

"Bon, mi no ta kere ku nos mester bai den e ekstremo ei, pasobra echo ta ku Hulanda ta 10.000 kilometer mas leu; echo ta ku Aruba ta djis ei banda. I kiko ku pasa, naturalesa a pone nos 3 islanan banda di otro. Mi ta kere ku ta na bentaha di e pueblonan pa buska formanan di koperashon ku otro i no drenta den un esfera di guera, di . . . no! No lubida: loke nos mester aseptá ta, ku nos kapasidat pa akomodá 'shocks' ta limitá! Venezuela por devaluá su bolivar mas tanto ku e kier, pero e tin un potensia . . . E tin potensia humano, e tin potensia di rikesa. Nos no tin e!"

Pero tòg un Antias di 6 ta keda irealistiko?

"Bon, tende no, tende: dependé kon bo analisá e kos. Si bo ta papia di un proseso ku ta tumando lugá, kaminda un desishon a kai: pa bo realisá un Antias di 6, Aruba mester hala aden e desishon i ehekutá otro desishon. 'So long' Aruba no a hala esei aden, e ta **irealistiko**, paso un otro alternativa pa realisé ta: imponé ku forsa i esei no ta un parti di nos strategía . . ."

. . . of no koperá . . .

"No koperá kiko?"

"So long Aruba no a hala su desishon aden, un Antias di 6 ta irealistiko . . ."

No koperá gewon!

"Kon bo kier men?"

No koperá ku e partishon di bienes, no koperá ku . . .

"Anto e ora ei bo ta violá un prinsipio ku bo mes a akordá . . ."

Sr. Martina ta keda para tras di e prinsipio ei?

"E ta aseptá, no solamente di mi; e ta aseptá dor di Staten di Antias, ku, mi ta kere, ta un organo ku ta respetá su mes; e ta aseptá dor di tur seis isla di Antias; e ta aseptá dor di Hulanda . . ."

Pero, en todo kaso, si ta resultá ku Kòrsou lo bira 'kind van de rekening', e ora ei si tur e puntonan aki mester por ta diskutibel atrobe?

"Mi 'n ta bisa **tur** e puntonan . . . Un punto p.e. ku ta klave ta: realisashon di Status Aparte di Aruba. Mi ta kere na un dado momento ku si e puntonan ei no ta realisabel, e echo ku bo ta bisa ku bo ta **rekonosé** e derecho di outodeterminashon, anto ta na Aruba pa bisa kon e ta realisé . . .

(Vervolg artikelenserie op pag. 15)

VAN HET BESTUUR

De onderwijs-konferentie

De organisatoren van dit evenement kunnen terugzien op een succesvolle studieweek. De organisatie liep gesmeerd en de inleiders wisten de deelnemers te bezielen.
Zeker, veel van wat gezegd is hebben we al eerder gehoord, maar het is toch wat anders om het te horen uit de mond van mensen die al enige ervaring hebben met onderwijsvernieuwing, en die meer onderwijsresearch hebben verricht dan wij en die dezelfde historische 'background' hebben als wij.
Praktisch alle inleiders benadrukten de rol van de leerkracht in het vernieuwingsproces en de verplichtingen die dit met zich meebrengt.
Dat vele aanwezigen zich gedurende de konferentiedagen al bezorgd maakten over een 'follow-up', is begrijpelijk. Hoe vaak is het al niet voorgekomen dat goede initiatieven de mist ingingen? Het organiserend komité is zich nu reeds aan het beraden over een mogelijke 'follow-up'.
Natuurlijk waren er enkele wanklanken. Zowel de Gedeputeerde van Onderwijs, de Minister van Onderwijs, de Gezaghebber, die de opening moest verrichten, als de diverse schoolbesturen lieten het afweten. En als de Gedeputeerde daarna zijn afwezigheid probeert goed te praten met het excuus dat een Simarlid tijdens een telefoongesprek 'lelijke dingen' over hem zei, doet dat op zijn zachtst gezegd flauw en kinderachtig aan. De man belde notabene op om te vertellen dat hij hoogst waarschijnlijk niet aanwezig zou zijn op de openingsavond, omdat hij afscheid moest nemen van prof. X van de Centro Bolívar i Bello. (Overigens is het waar dat iemand, een niet-Simarlid, zich tijdens het telefoontje van de heer F. Croes een 'minder net woord' liet ontvallen).
Hoe dan ook na de opening, zonder al de hoge heren, verliep alles gesmeerd. Het bestuur wil de organisatoren, Coresi, de typisten en allen die spontaan een handje meehielpen als er een beroep op hen werd gedaan, nogmaals van harte bedanken. Het was werkelijk grandioos!

To be or not to be . . . e reto di e Sindikato-nan den e Añanan '80

In tijden van ekonomische malaise hebben vakbonden het hard te verduren, want gewoonlijk wordt de werknemer als eerste het slachtoffer van bezuinigingsmaatregelen van de overheid en bedrijven.
De financieel-ekonomische situatie van Aruba ziet er de laatste maanden niet rooskleurig uit en langzaam maar zeker wordt er beknibbeld op de verworven rechten van de werknemers. Er gaat niet meer geïndexeerd worden en het ziet er naar uit dat ook de vakantieuitkering over 1983/1984 niet uitbetaald zal worden.
Tegenstrijdige uitspraken van onze bestuurders, gekoppeld aan het ontbreken van jaarrekeningen maken het moeilijk een duidelijk zicht te krijgen op de werkelijke situatie. Uitspraken dat de overheid de personeelskosten moet drukken en derhalve tot een personeelsstop wil overgaan, doen vreemd aan als weer blijkt dat men peperdure mensen aantrekt of studieopdrachten verleent aan partijgenoten.
Voor vakbonden is het in deze situatie moeilijk om op te komen voor de rechten van de leden. Enerzijds bestaat er grote twijfel over de ernst van de situatie, anderzijds ontbreekt vaak de wil bij de vakbondsleden om hun bestuur volledig te steunen. Deze onwil van de leden maakt o.i. de taak van een bestuur in deze moeilijke tijden des te zwaarder, want als bestuur ga je er niet keihard tegen aan als je niet verzekerd bent van de steun van de leden.
Deze halfslachtige houding is waarschijnlijk ook een van de redenen waarom er op onderwijsgebied ook niets van de grond komt. Onze eilandelijke Overheid heeft lak aan het onderwijs en aan onderwijsmensen in het bijzonder en laat dit ook overduidelijk merken.
Wij geloven dat het tijd wordt dat leden van vakbonden, en zeker onze Simarleden, op niet mis te verstane wijze stelling nemen en overduidelijk tonen waar ze staan. Blijft men tolereren dat de overheid eenzijdig maatregelen afkondigt die in ons nadeel zijn, of is men bereid om deze ontwikkeling een halt toe te roepen?
Het zal o.a. van de bereidheid van de leden tot het ondernemen van akties afhangen of de vakbond recht en reden van bestaan heeft of niet.

KIKO AWO?

KONGRESU 24-27 APRIL 1984 · 3. ...

Un analisis preliminario di e konferensia "Kalidat di enseñansa: e reto di e añanan '80"

Den e siman di 24 pa 27 aprel, den fakansi di Pasko Grandi, Simar i APA a tene un konferensia titulá: "Kalidat di enseñansa: e reto di e añanan '80". Hasiendo esaki Simar i APA kier a duna un empuhe na e diskushonnan nesesario i na e tantísimo trabou ku tin pa hasi den nos enseñansa.
Den e artikulo ku ta sigui nos no ta duna un relato di e konferensia ni di e charlanan. Esaki lo sigui den siguiente numeronan di S&K. Aki nos ta sali for di e pregunta: "Kiko nos tin ku hasi pa yega alsa kalidat di nos enseñansa i na mesun momento krea oportunidat igual den enseñansa pa tur hende?" Nos lo purba di kontesta e pregunta aki, hasiendo uso di e lokual oradonan i esnan presente a trese dilanti durante e konferensia.

E konferensia tabata un eksito?

Pero prome ku bai elabora riba e pregunta menshoná aki riba, tòg un rato un remarke tokante e pregunta ku tanto hende ta hasi, esta si e konferensia tabata un eksito si of no.
E pregunta aki no ta asina fasil pa kontesta. Di un banda lo por bisa sin mas ku SI. E konferensia tabata un eksito rotundo. Pasobra anke ku e asistensia no tabata masal (si tene kuenta ku tabata fakansi por bisa ku e asistensia tabata asta relativamente bon), esnan ku a presentá a asistí ku hopi entusiasmo. Tabatin hopi diskushon, espesialmente den e seshonnan chikito i en general e charlanan tení a risibí hopi interes di esnan presente. Mientras ku den konferensianan anterior mayoría bes tabata e "issues" di idioma (Papiamento na skol) i di "onderwijsrendement" (keda sinta) tabata para sentral, den e konferensia hopi otro topiko relevante i importante a bini riba mesa.
Un topiko ku por ehempel a kapta hopi atenshon ta e atitut di e maestro pa ku muchanan di klase sosial abou, un atitut ku hopi bes ta negativo i denigrante. Di diferente banda e komishon organisadó a haña e komentario ku awor mester sigui ku e diskushon tokante di e topikonan aki, den un setting mas chikito. Den lus di esaki tin pensa pa den numeronan siguiente di S&K trese e kontenido di e diferente charlanan.
Ora di balotá e eksito di e konferensia aki, di otro banda, lo mester tene kuenta tambe kuenta ku e tema di e konferensia. Siendo "Kalidat di enseñansa" e tema sentral di e konferensia, e resultado di e konferensia lo mester wordo midí tambe den termino di e proseso ku lo mester kuminsa awó, den enseñansa i den henter nos komunidat, pa alsa e kalidat di nos enseñansa.
Awó, ta kiko nos mester hasi pa alsa e kalidat di nos enseñansa?
Mirando loke e diferente oradonan a trese padilanti, nos ta konkluí ku mester hasi tres kos:

1. Disidí kiko nos kiermen ku "kalidat di enseñansa" *aki na Aruba.*
2. Disidí ta riba kua di e faktornan ku ta determiná e kalidat di enseñansa, nos ta bai pone enfasis, i kon?
3. Tuma e inisiativa pa kuminsa ku e proseso di diskushon, konsientisashon i akshon konkreto pa alsa e kalidat di enseñansa pa tur hende.

"We need to put quality in practical terms"

Varios oradó a pone atenshon na e problema di falta di akuerdo riba kiko nos kiermen ku "Bon Enseñansa".
Den e charla sentral di e Konferensia, profesor Miller a mustra esaki no ta un tarea fasil. Ela bisa ku mester kuminsa ku:
1. Ta konsiente di unda nos sistema di enseñansa a bini, esta kon ela desaroyá su mes historikamente.
2. Kompronde kon e sistema ta funshona den praktika (= NO den teoría) i ta kua ta e faktornan ku ta influensi'e.
Despues di esaki nos mester:
3. Deshasí di e kustumber di pasado, di adoptá i adaptá pa loko kosnan di otro paisnan (desaroyá); un atitut ku herensia di nos pasado kolonial.
4. Stop di menospresiá nos mes.
5. Purba di definí "kalidat" den forma konkreto i di akuerdo ku nos nesesidatnan aki na Aruba i Antías.
Awó; nos sa ta di unda e sistema (kompleto) di nos enseñansa ta bin i tambe nos ta kompronde hopi di e forma ku e ta funshoná. Ta dikon anto, nos no por yega na definí "KALIDAT" referiendo na nos enseñansa?
— Lo ta pasobra nos NO ta kompronde e sistema sufisientemente?
— Lo ta pasobra nos ta preferá di sigui adoptá i adaptá loke na paisnan totalmente otro ku esun di nos, nan a pensa, pasobra nos ta atmirá nan i menospresiá nos mes?
— Of por ta ku nos no sá kiko nos kier pa nos mes?
Sr. Montesant a mustra ku ta difisil pa stipulá metanan pa enseñansa, lokual ta impliká tambe: bisa ta kiko nos ta haña ta "BON enseñansa". Esaki pasobra nos no tin metanan pa desaroyo nashonal di nos pais pa basa nos metanan di enseñansa riba dje. (Akinan e tabata referí na e echo ku enseñansa ta funshoná segun e eksigensianan di e komunidat ku e mester sirbi).
Awó; ta kon nos ta yega na e metanan nashonal aki?

Dr. Aubrey Phillips a sugerí pa yega na un "konsensus nashonal" riba loke nos kier pa nos enseñansa hasi pa nos den e komunidat aki. No mester lubida si ku den tur komunidat tin diferente gruponan ku diferente idea tokante kon e komunidat mester funshoná i ku tin diferente interes den esaki. Konsekuentemente lo no ta fasil pa yega na un konsensus.
Tambe mester korda ku, meskos ku nos a tende ku a bai na Costa Rica, e metanan ku nos stipulá no lo sirbi pa semper. Asina ku nos komunidat kambia, lo mester kambia e metanan ei tambe.
Nos ta konkluí ku sierto konsensus riba e funshon i metanan di nos enseñansa ta nesesario, pa nos por traha pa alsa su kalidat. Si nos no tin e konsensus aki nos lo topa hopi kontratempio. Hopi di nan inesesario.

Faktornan di influensia

Una bes ku nos disidí kiko nos kiermen ku "BON enseñansa" nos por trata pa realisá esaki.
Den nos defenshon di "bon enseñansa" nos lo mester tene kuenta ku loke sr. Ralph van Breet a trese padilanti i ku otro oradonan a suprayá.

Esta ku NO tin kontradiskon entre 'Kalidat di enseñansa' i 'oportunidat igual pa tur den enseñansa'. Al kontrario; "bon enseñansa" ta enserá oportunidat pa TUR desaroyá nan mes optimalmente den enseñansa, sin opstakulo.
Den REALISASHON di loke nos stipulá ta bon enseñansa, nos mester tene kuenta ku un kantidat di faktornan. E oradornan a →

mustra entre otro riba e siguientenan:
— "E kalidat di enseñansa ta dependé di e *kalidat di e maestro* di skol i e kalidat di e maestro di skol ta dependé di e *formashon* ku ela haña" (dr. Leonard Shorey).
8 "E formashon di e maestro di skol no ta faktor determinante den resultado nan di e alumnonan, pero e *ambiente sosial i ekono miko* den kua nan a lanta i nan nutrishon ta mas determinante" (profesor Errol Miller).
— Na Costa Rica e maestro di skol ta wordo konsiderá komo e faktor mas importante i mas fasil di influensiá, den alsamento di e kalidat di enseñansa, segun sr. Elí Rojas Campos.
— Dr. Aubrey Phillips i sr. Frank Zaandam a pone enfasis riba e *kurikulo di skol*. Un kurikulo di skol ta inserá e plan di desaroyo di e alumnonan i e eksperiensianan edukativo ku e alumnonan lo mester pa por realisá e metanan fihá. Segun Phillips i Zaandam ta e kurikulo aki ta e faktor mas importante pa influensiá e kalidat di enseñansa.
— Sr. Wilfred Beckels, saliendo for di su eksperiensianan i su trabao den e organo di eksamen pa Cariba (Caribbean Examination Council), a mustra riba loke a logra via kambio di kurikulo i *eksamen* den Karibe.
— Sr. Montesant a enfatisá e nesesidat di *klaridat* (politiko) riba *nivel nashonal* i
— Sr. Frank Martinus Arion a korda nos riba e *idioma straño* (esta hulandes) ku ta un opstakulo grandi pa desaroyo di i den nos enseñansa.
E posishon i e papel di e maestro di skol a bin hopi padilanti den e kongreso. Dr. Shorey por ehempel a mustra riba e nesesidat pa *kambio di e atitut* di e maestro di skol. A mustra riba dos punto:
1. Si e maestro kier pa e mucha siña loke e maestro kier siñ'e, anto e maestro mester siña konosé i komprondé e mucha i su situashon di bida promé.
2. E maestro por hasi hopi, pero si mayornan di e muchanan no komprонde berdaramente loke e maestro ta hasi of purba di hasi, e trabou di e maestro ta bira difisil i tin biaha imposibel.
Finalmente dr. Phillips a mustra riba e nesesidat di un sistema di enseñansa nonselektivo ku ta garantisá bon enseñansa i oportunidat igual pa tur den enseñansa. Ku otro palabra "bon enseñansa pa tur".
Nos por konkluí pues ku no ta ún, pero *diferente* faktor nos mester trata di influensiá pa logra e meta di "bon enseñansa pa tur".
Tambe nos ta konkluí ku nos tur, esta maestronan gobierno i mayornan tin un tarea den esaki.

E reto

Finalmente e pregunta: ta kende mester tuma inisiativa pa alsa nivel di enseñansa? Den esaki tin dos liña di pensamento:
1. Ta gobierno mester stipula metanan nashonal of trata na yega na un konsensus nashonal.
2. NO mester warda ni gobierno, ni konsensus nashonal, pero esnan ku ta traha den enseñansa mester kuminsa traha konkretamente pa drecha enseñansa i pa medio di esaki *stimulá* e proseso nashonal di konsientisashon, diskushon i akshon pa alsa e kalidat di nos enseñansa.
Kada ken ku lesa esaki of ku a bai e konferensia, mes por kontestá e pregunta: "E RETO NO TA NA NOS MES"? ●

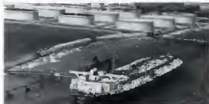
Analisis

Mientrastanto Aruba ta keda relativamente keto. Tog tabata asina ku tambe Aruba a baha kabes, ora e polítikonan a bai di akuerdo ku e puntonan di konsenso. Nos sa ku por ehempel e 'unie' tambe a kai masha pisá serka e polítikonan arubano i ku di nan banda tambe a ser ekspresá ku de fakto no por papia di un Status Aparte.
Nos a purba haña un kombersashon ku Betico Croes, pa haña sa su punto di bista tokante e akuerdo despues di un aña i tambe pa puntr'é su opinion tokante e ultimo desaroyonan na Korsou. Pero manera a para bira kustumber aki na Aruba, ta mas fasil pa un periodista di Hendrik Ido Ambacht haña un entrevista ku señor Croes, ku pa un periodista di Aruba mes, tanten ku e mes no tin mester di e periodista ei! E kaso ta bira un 'mission impossible', ora e periodista di Aruba ta tribi di ta kritiko den su preguntanan. I sigur sigur tokante e topiko aki e no por wanta mucho pregunta kritiko.

'Low profile'

E lema di Aruba awor ta 'low profile'. Dikon?
Manera nos a splika kaba, Betico i e sirkuito net ront di dje nunka di nan bida tabata loko pa Aruba bira independiente. Nos a papia ku varios persona klave den MEP i ora e topiko di independensia bin riba mesa, nan ta kuminsa hari i den un forma signifikante nan ta añadí ku den dies aña hopi por pasa ainda . . . Ta Status Aparte nan kier, i no esun di e ultimo RTC, pero uno kompletamente los for di e otro islanan i pegá na saya di mama Hulanda. Sigur, sigur! E lucha ta pa haña mas poder riba nivel insular, hopi mas poder, pero no asina hopi ku e ta bai kaba den independensia!
Den e pensamento aki e lantamento di e otro islanan kontra e puntonan di konsenso ta kumbiní Aruba mas ku nunka! *Ta spera MEP i e otro partidonan ta spera ku e otro islanan lo* kibra *e akuerdo di e RTC. Di e forma ei no ta nán (Aruba) tin ku hasi'é i tog nan por bai e ora ei trankil asina pa Hulanda, mustra dede riba e otro islanan i eksihí ku Hulanda ta regla e Status Aparte bilateralmente ku Aruba. Ya kaba de Koning a laga sa ku ningun desaroyo riba e otro islanan mag di stroba e Status Aparte di Aruba pa 1 di yanuari 1986. I palabranan mas fuerte ainda a kai un par di siman despues den 'Vaste Kamercommissie'.*
Kaminda ta habrí pues pa un konbenio bilateral entre Hulanda i Aruba. Aruba e ora ei lo haña loke semper e tabata kier, esta un Status Aparte sin ta mará di ningun forma na e otro islanan. Esei ta si Hulanda en berdat lo tene su palabra di ku nada mag di stroba e Status Aparte di Aruba. Nos tin nos dudanan fuerte riba esei sinembargo.

Momento ku Aruba regla su Status Aparte bilateralmente ku Hulanda, Korsou lo eksihí e mesun kos pa su mes, ya ku e no tin ningun idea di para wanta e gastonan di e islanan chikito su só. E teoría di 6 — 1 = 0 di Juancho Evertsz e ora ei a bira realidat i Hulanda ta mará na 6 isla di kual kada un tin Status Aparte!! Esei ta algo ku Hulanda lo evitá a todo kosto.
Kon e kier hasi esei nos no sa. Echo ta sí (wak e entrevista ku Don Martina) ku e desaroyonan ront Lago ta remarkabel i por tin influensia grandi riba e proseso estatal. Informashon ku nos a haña ta, ku Lago, den un forma kontinuo, ta desmantelá su instalashonnan. Den e lunanan benidero lo tin un gran kantidat di famia merikano ta regresando nan pais,

segun informenan ku a yega na nos mesa di redakshon. Ya kaba Exxon a informá Den Haag (I despues Antias numa) ku lo bin kambionan drastiko! Nos sa ku, no opstante ku e gerensia a purba di trankilisá nan, tin hopi ingeniero di Lago ta buskando otro trabou! Pa nos lo no ta un sorpresa si Lago koi su maletanan aki poko tempo.
E rol ku Venezuela ta hungando den e asunto aki tambe ta hopi remarkabel. Aparentemente nan maneho ta pa benefisiá Shell na Kòrsou i no Lago. Un dirigente di MEP: "E situashon na Lago ta pió ku nos a kere. E posishon ku Venezuela ta tumando aki den, pa mi ta inkrompendibel, inkrompendibel!"
En relashon ku esaki, nos por tende mas i mas (tambe di Betico Croes mes) un interpretashon nobo di punto di konsenso nr. 2: E 'toetsingsconferentie' mester evaluá, no solamente e desaroyonan estatal, pero tambe e situashon sosio-ekonomiko na Aruba mes! Ta mas ku kla ku e polítikonan arubano, despues di haña Status Aparte, lo usa e interpretashon aki pa posponé independensia. Si Hulanda (i Venezuela ku Merka) lo usa e situashon sosio-ekonomiko pa haña Aruba asina leu k'e ta keda ku lasonan estatal ku e otro islanan (sin duda ku un mihó posishon k'e tin awor den Staten) lo keda un pregunta grandi. Pa esei sosodé a lo menos Aruba tin ku hala den e uso k'el a hasi di su derecho di outodeterminashon. Kon ku bai bin, tur e ingredientenan pa desaroyonan drastiko riba tereno estatal ta presente. Pa e momento aki por konstatá en todo kaso ku e strategia di Hulanda pa pusha tur e islanan via di Aruba su Status Aparte den un independensia, a frakasá kompletamente. ●

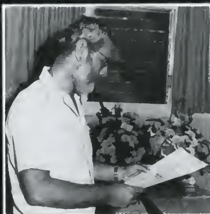
De 33 konsensuspunten

Definitief voorstel van de voorzitter
De conferentie van de Nederlandse Antillen, de eilanden van de Nederlandse Antillen en Nederland, gehouden te 's-Gravenhage van 7 t/m 12 maart 1983 is tot de volgende conclusies gekomen.

1. Uitgaande van het recht op zelfbeschikking van elk der eilanden, aanvaardt de conferentie het besluit van Aruba om thans gebruik te maken van zijn zelfbeschikkingsrecht door definitief te kiezen voor de onafhankelijkheid, te realiseren in 1996. Dit tijdstip zal in het Statuut worden vastgelegd. Nederland zal steun verlenen voor het verkrijgen van volkenrechtelijke erkenning door Aruba.
2. Voor 1996 zal een toetsingsconferentie worden gehouden tussen het Koninkrijk en Aruba om de datum van de onafhankelijkheid van Aruba eventueel nader te bezien in het licht van de staatkundige ontwikkelingen tussen de landen van het Koninkrijk. Hiermee wordt in geen enkel opzicht vooruitgelopen op deze staatkundige ontwikkelingen.
3. Aruba is, eenmaal onafhankelijk, bereid zijn souvereiniteit op bepaalde gebieden gezamenlijk uit te oefenen in een samenwerkingsverband met de Nederlandse Antillen.
4. De conferentie stemt ermee in dat Aruba als overgangsperiode naar de onafhankelijkheid voor een periode van tien jaar, met inachtneming van het gestelde onder 2, de 'status aparte' wordt verleend, dat wil zeggen een volwaardige positie van land binnen het Koninkrijk op de grondslag van het Statuut.
5. Deze status zal ingaan op 1 jan. 1986.
6. Het verkrijgen van de status aparte door Aruba betekent dat dit eiland het staatsverband van de Nederlandse Antillen verlaat. De Antilliaanse regering en de overblijvende vijf eilanden van de Nederlandse Antillen zullen de gevolgen hiervan regelen, niet alleen voor de wetgeving, maar ook voor de staatkundige structuur van de Nederlandse Antillen. De Nederlandse regering is hierbij betrokken ingevolge haar verantwoordelijkheden voortvloeiende uit het Statuut. De delegaties van Bonaire, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten hebben hierbij aangetekend dat instemming met de tussen de vijf eilanden te treffen regelingen niet beschouwd mag worden als uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht.
7. Gedurende de periode waarin Aruba de status heeft van land binnen het Koninkrijk zullen de Nederlandse Antillen en Aruba een samenwerkingsverband hebben in de vorm van een Unie van de Nederlandse Antillen en Aruba.
8. De conferentie stelt vast dat de Unie van de Nederlandse Antillen en Aruba, indien daarmee goede ervaringen zijn opgedaan, na de onafhankelijkheid van Aruba zal worden voortgezet, en wel in de vorm van een volkenrechtelijke overeenkomst.
9. Er zullen te zijner tijd voorzieningen worden getroffen om de Nederlandse Antillen, zolang zij nog geen deel uitmaken van het Koninkrijk, de mogelijkheid te geven, voor zover het niet gaat om Koninkrijksaangelegenheden, geheel zelfstandig en zonder bemoeienis van het Koninkrijk met het onafhankelijke Aruba samen te werken en de daarvoor benodigde overeenkomsten te sluiten.
10. Aruba wenst, eenmaal onafhankelijk, in een gemenebestrelatie sui generis met het Koninkrijk samen te werken op de volgende gebieden: ontwikkelingssamenwerking; culturele samenwerking en onderwijs; rechtspraak; buitenlandse betrekkingen en defensie.
11. Nederland is bereid met het onafhankelijke Aruba samen te werken op door Aruba genoemde gebieden. Nederland zal daarbij de beginselen en uitgangspunten in acht nemen als geformuleerd door de Nederlandse leden van de Gemengde commissie toekomst Antillen.
Over de invulling van de inhoud en de vorm van deze samenwerking zal Nederland tijdig voor de onafhankelijkheid met Aruba in overleg treden.
12. De conferentie stelt vast dat Aruba op het tijdstip dat het de status aparte verkrijgt, zal moeten beschikken over een eigen grondwet waarin de belangrijkste elementen van het nieuwe Arubaanse staatsbestel zijn neergelegd en dat het voorts die voorzieningen moet hebben getroffen welke de continuiteit van wetgeving en bestuur waarborgen.
13. Nederland en de Nederlandse Antillen verlenen hun medewerking aan de in verband met het intreden van de status aparte van Aruba noodzakelijke wijzigingen van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, de Staatsregeling van de Nederlandse Antillen en de Eilandenregeling Nederlandse Antillen en andere relevante regelingen. De wijzigingen van de Staatsregeling zullen worden gerealiseerd in twee landsverordeningen die gelijktijdig en wel op het tijdstip van de intreding van de status aparte van Aruba in werking zullen treden. De ene landsverordening regelt de uittreding van Aruba uit het Antilliaanse staatsverband, terwijl de andere landsverordening de noodzakelijke herstructurering van het nieuwe Antilliaanse staatsverband van de vijf eilandgebieden vastlegt. Bij de nieuwe samenstelling der Staten wordt als uitgangspunt genomen dat elk der eilandengebieden in de →

PIET HEEFT Z'N BUL!

's Middags je scriptie verdedigen en 's avonds een feestje plannen ter opluistering van het uitreiken van je bul, dat getuigt van zelfvertrouwen. Piet heeft dat. De uitreiking vond onder grote belangstelling plaats op dinsdag 23 april 1984.
De rechtspositiekommissie begint allure te krijgen. Goed voor de leden van de Simar. Piet, namens alle leden van de Simar van harte gefeliciteerd met deze prestatie.
Het werd een zeer geanimeerde happening. Bar en keuken waren goed voorzien en met Maybelline en Maiky onder de aanwezigen was het muzikale gedeelte in deskundige handen.

Staten vertegenwoordigd zal zijn.
14. Alle taken en bevoegdheden die Aruba op zich moet nemen als het de status van land binnen het Koninkrijk verkrijgt, zullen gelijktijdig en wel op het tijdstip van de intreding van de status aparte aan Aruba worden overgedragen. Aruba en de Nederlandse Antillen zullen daartoe de nodige voorbereidingen treffen.

15. Alle ambtenaren en overige werknemers die op het eiland Aruba in landsdienst werkzaam zijn krijgen de gelegenheid over te gaan in Arubaanse dienst. Voor degenen die van deze gelegenheid geen gebruik maken treft Aruba, voordat de status aparte intreedt, in overleg met de regering van de Nederlandse Antillen en de vakbonden van overheidspersoneel een wachtregeling. Aruba is bereid bij te dragen in de kosten die voortvloeien uit de als gevolg van de uittreding van Aruba noodzakelijke inkrimping van het ambtenarenbestand van de Nederlandse Antillen. Teneinde de omvang van de vermindering van het aantal ambtenaren goed vast te stellen, is een grondig onderzoek aan de hand van een kwantitatieve taakstellende inkrimping op korte termijn noodzakelijk. Vóór het intreden van de status aparte dient met betrekking tot deze bijdrage een regeling getroffen te zijn tussen de Nederlandse Antillen en Aruba.
16. De Nederlandse Antillen en Aruba treffen vóór het intreden van de status aparte een regeling om te voorkomen dat de nog in dienst van het land en het eilandgebied zijnde ambtenaren en overige werknemers schade ondervinden van pensioenbreuk. Voor de reeds ingegane pensioenen wordt een overeenkomstige regeling getroffen.

17. De conferentie stelt ten aanzien van de boedelbeschrijving en de boedelscheiding het volgende vast:
(1) Er vindt een algehele boedelbeschrijving plaats van de bezittingen en schulden van de rechtspersoon de Nederlandse Antillen, welke in ieder geval de volgende bestanddelen omvat: de staatsbalans van de Nederlandse Antillen, de balans van de Bank van de Nederlandse Antillen en van de overheidspensioenfondsen, de postspaarbank, de Sociale Verzekeringsbank en de Centrale Hypotheekbank, alsmede de door de rechtspersoon de Nederlandse Antillen verleende garanties.
(2) De waardering van de diverse bestanddelen dient zoveel mogelijk te geschieden volgens door deskundigen bepaalde objectieve normen. Wanneer objectieve normen ontbreken, dienen partijen via inschakeling van deskundigen tot vaststelling van de waarde te komen.
(3) Voor die terreinen van overheidszorg waarop niet wordt samengewerkt, dient een feitelijke boedelscheiding tot stand te komen op het moment dat Aruba de positie van land binnen het Koninkrijk verkrijgt. Voor die terreinen waarop wel wordt samengewerkt dient op dat zelfde moment een administratieve boedelscheiding te worden vastgelegd.
(4) Wanneer voor bepaalde bestanddelen uit de boedel objectieve verdeelsleutels voorhanden zijn, zoals voor de overheidspensioenfondsen, de postspaarbank en de Sociale Verzekeringsbank, dienen deze verdeelsleutels te worden aangehouden bij zowel de feitelijke als de administratieve boedelscheiding.
(5) Wanneer geen objectieve verdeelsleutels voorhanden zijn, zoals voor de staatsbalans en voor de balans van de Bank van de Nederlandse Antillen, dienen partijen via gezamenlijk politiek overleg overeenstemming te bereiken. Slagen partijen er niet in een akkoord te bereiken, dan zal vervolgens een keuze moeten worden gemaakt tussen een arbitrage waarvan procedure en modaliteiten alsdan overeengekomen moeten worden dan wel het hanteren van een verdeelsleutel, bepaald op basis van de verhouding tussen de bevolkingsaantallen.

18. De conferentie stelt vast dat het gebied tussen de Nederlandse Antillen en Aruba dient te zijn afgebakend op het tijdstip waarop Aruba de status van land binnen het Koninkrijk verkrijgt. Deze afbakening zal moeten worden geregeld bij Rijkswet. De conferentie beveelt de betrokken partijen aan de onderhandelingen hierover tijdig te openen.
19. De conferentie stelt vast dat op het tijdstip dat Aruba een status aparte verkrijgt, de Nederlandse Antillen en Aruba conform artikel 38 van het Statuut een Unie aangaan op basis van een Unieverdrag waarin de Unie-organen hun regeling vinden, alsmede aangelegenheden welke door deze Unie worden behartigd.
20. Met betrekking tot de structuur van deze Unie, haar organen en hun bevoegdheden gaat de conferentie akkoord met het model zoals beschreven in het rapport van de Gemengde commissie toekomst Antillen en in bijlage IV van dit rapport met inachtneming van het in het volgende punt gestelde.

21. Ontwerp-Unieverordeningen zijn in het Unieparlement aangenomen indien de meerderheid van de aanwezige Nederlands-Antilliaanse en de meerderheid van de aanwezige Arubaanse leden van het Unieparlement daarvoor hebben gestemd. Te dien einde worden de stemmen van de Antilliaanse en van de Arubaanse leden van het Unieparlement apart opgeteld.
22. De conferentie heeft besloten dat de volgende onderwerpen tot aangelegenheid van de Unie gerekend worden:
(1) het Constitutioneel Hof;
(2) de rechtspraak in tweede instantie door het Hof van Justitie van de Unie van de Nederlandse Antillen en Aruba alsmede de regeling van de rechterlijke organisatie;
(3) de grondrechten;
(4) de vaststelling van de wetboeken inzake het burgerlijk recht, het handelsrecht, de burgerlijke rechtsvordering, het strafrecht, de strafvordering en de regeling van het notarisambt;
(5) de telecommunicatie, met dien verstande dat over de publiekrechtelijke dan wel privaatrechtelijke samenwerking nader zal worden beslist;
(6) de luchtvaartwetgeving, een in overleg tot stand te brengen gezamenlijke luchtvaartmaatschappij en die onderdelen van de luchtvaartpolitiek die rechtstreeks de concurrentieverhoudingen tussen de landen raken;
(7) de hoofdlijnen van het buitenlandse beleid, binnen de marges van het Statuut;
(8) de steun en bijstand aan de minder draagkrachtige eilanden (zie ook punt 28);
(9) de financiële verhoudingen tussen de landen;
(10) de wetgeving inzake de scheepvaart, voor zover niet voorbehouden aan het Koninkrijk en met uitzondering van de scheepvaartregistratie en de kustverlichting (zie ook punt 23);
(11) de arbeidswetgeving voor wat betreft de minimumwetgeving in verband met internationale verplichtingen;
(12) de meteorologische dienst;
(13) de basiswetgeving inzake de volksverzekeringen (zie punt 24);
(14) de exploitatie van zeebodemrijkdommen (zie punt 25);
(15) de monetaire en economische samenwerking (zie de punten 26 en 27).
23. Ten behoeve van het inter-eilandelijke scheepvaartverkeer zal eventueel een gezamenlijke privaatrechtelijke onderneming worden opgericht.
24. De conferentie stelt ten aanzien van de volksverzekeringen vast dat:
(1) onder basiswetgeving wordt verstaan de wetgeving inzake de basisuitkeringen op grond van volksverzekeringen;
(2) de basisuitkeringen in beide landen gelijk zijn;
(3) de basispremies worden geheven volgens uniforme percentages;
(4) de uitvoering, heffing, inning en uitkering landelijk geschieden.

25. De conferentie stelt vast dat, vooruitlopend op een nadere bestudering van de afspraken die geleid hebben tot de huidige grensafbakening, wordt overeengekomen dat bij het intreden van de status aparte van Aruba zeebodemrijkdommen zullen behoren tot het patrimonium van het land op wiens territoir zij zich bevinden en dat een overeenkomst zal worden gesloten tussen de Nederlandse Antillen en Aruba over de verdeling van de eventuele netto-opbrengsten en over de benoeming van een vertegenwoordiger van de respectieve landen bij de betrokken overheidsondernemingen op basis van reciprociteit.
De overeenkomst ten aanzien van de verdeling van de netto-opbrengst en die ten aanzien van de vertegenwoordiger van de respectieve landen bij de betrokken overheidsonderneming en de wijze van vastlegging van de gemaakte afspraken zullen in de Uniesamenwerking worden ingebracht. Het reciprociteitsbeginsel is hierbij eveneens van toepassing.
26. De Nederlandse Antillen en Aruba hebben verklaard dat zij oneigenlijke concurrentie door overheidsmaatregelen zullen uitsluiten en met elkaar zullen samenwerken. Bij de uitwerking van deze samenwerking gaan zij uit van het volgende:
(1) Voor het onderlinge goederenverkeer geldt een nultarief en wordt in overeenstemming hiermee, in onderling overleg besloten tot het heffen van hierop gerichte uniforme invoerrechten omvattende invoerheffingen, economische heffingen en invoerrechten die in de vorm van accijnzen worden geheven (douane-unie).
(2) In onderling overleg wordt tevens bepaald voor welke produkten een uniforme 'beschermende' economische heffing zal

→

gelden. Bij het toekennen van deze bescherming zullen de volgende uitgangspunten in acht worden genomen:
a) er dient sprake te zijn van lokaal geproduceerde goederen, dat wil zeggen de toegevoegde waarde dient ten minste een nader te bepalen percentage uit te maken van de producentenprijs (oorsprongbeginsel);
b) bij de uitgifte van nieuwe beschermende concessies dienen voortdurend de producentenbelangen (werkgelegenheid, bijdrage aan de betalingsbalans) te worden afgewogen tegen de consumentenbelangen (extra prijsverhoging. kwaliteitsvereisten);
c) er wordt een bovengrens gesteld aan de hoogte van de economische heffingen, terwijl er daarnaast afspraken worden gemaakt over de duur van de bescherming;
d) bij de toekenning van de beschermende concessies dient er, voor zover de administratie hierop invloed kan uitoefenen, te worden gestreefd naar een evenwichtige spreiding over de beide partnerlanden.
(3) Op het moment dat bestaande concessies aflopen, zullen deze aan de hierboven geformuleerde uitgangspunten worden getoetst, alvorens wordt besloten tot verlenging of vernieuwing.
(4) Nagegaan zal worden of er nadere technische afspraken mogelijk zijn over de wijze waarop de onderlinge verrekeningen zullen worden bepaald voor goederen die in het ene land worden ingevoerd en belast en vervolgens naar het andere land worden doorgevoerd, en omgekeerd.
(5) Voorts zal er sprake zijn van vrij onderling verkeer van diensten, kapitaal en beroepspersonen. Voor wat het vrije onderlinge verkeer van beroepspersonen aangaat, komt de vrijheid van dit verkeer niet in het gedrang wanneer er in het kader van een eventueel toelatingsbeleid voorwaarden worden gesteld aan de huisvesting en de middelen van bestaan van de zich vestigende personen. Voorwaarde hiervoor is evenwel het introduceren van de mogelijkheid van administratieve rechtspraak, zodat beroep kan worden ingesteld tegen afwijzende beschikkingen op verzoek tot toelating en vestiging.
Een eventuele registratie van het onderlinge kapitaalsverkeer zal worden betrokken bij het gestelde onder punt 27.
(6) Bij de belastingheffing dient er onderscheid te worden gemaakt tussen belastingen die direct van invloed zijn op de onderlinge concurrentieverhoudingen en belastingen die primair op de individuele burgers zijn gericht.
Belastingen die direct de concurrentieverhoudingen raken, dienen te worden gebaseerd op gemeenschappelijke wetgeving en dienen uniforme tariefpercentages te kennen. Tot deze belastingen behoren importheffingen, economische heffingen, de winstbelasting, alsmede de fiscale faciliteiten die aan nieuwe en/of bestaande bedrijven worden toegekend.
Bij belastingen die primair op de individuele burgers zijn gericht, beschikken de landen over meer autonomie bij de vastlegging van de wetgeving en bij de vaststelling van de tariefhoogten. Concordante wetgeving en een zekere, nader overeen te komen tariefdifferentiatie bij deze belastingen behoeven niet op gespannen voet te staan met het streven naar economische en monetaire samenwerking. Tot deze belastingen behoren de loon- en inkomstenbelasting en eventueel nog in te voeren nieuwe consumentenbelastingen, zoals bijvoorbeeld een onroerend-goed-belasting. Ten aanzien van de accijnzen, niet zijnde invoerheffingen, zijn de mogelijkheden tot tarief-differentiatie beperkter, omdat deze belastingen naast de consument ook rechtstreeks de concurrentieverhoudingen kunnen beïnvloeden.
(7) Bij de formulering van het begrotingsbeleid zullen de volgende uitgangspunten in acht worden genomen:
a) de omvang van het totale begrotingstekort van de overheden in een land dient beperkt te blijven tot een bedrag, dat zich laat financieren op de lokale kapitaalmarkt;
b) monetaire financiering van begrotingstekorten is in beginsel niet toegelaten; wel kunnen seizoenmatige fluctuaties in het begrotingstekort tot een nader overeen te komen grens (te denken valt aan een bepaald percentage van de inkomsten op de gewone dienst) tijdelijk worden opgevangen via een beroep op het commerciële bankwezen;
c) voor zover, na goedkeuring door de gemeenschappelijke monetaire autoriteit en met instemming van de Koninkrijksregering, een beroep wordt gedaan op buitenlandse kapitaalmarktmiddelen, dient hierbij rekening te worden gehouden met de handhaving van het interne evenwicht (arbeidsmarkt, prijsontwikkeling) en het (toekomstige) externe evenwicht (rente- en aflossingslasten).
27. Wanneer beide landen het onder punt 26 gestelde aanvaarden en naleven, kan een voldoende basis aanwezig worden geacht voor een hechte monetaire samenwerking, ook indien gekozen wordt voor twee munten. Dan moet, voor het van kracht worden van de status aparte, worden vastgesteld aan welke voorwaarden moet worden voldaan, gelet op de monetaire en economische samenwerking. In ieder geval zal moeten worden voorkomen dat beide landen elkaar door middel van wisselkoersaanpassingen en discontopolitiek gaan beconcurreren. Ook bij twee munten zal de eenheid van monetair beleid moeten zijn gewaarborgd. Daartoe zullen nadere regels moeten worden opgesteld.
28. De conferentie onderschrijft dat Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba een verplichting hebben ten aanzien van de minder draagkrachtige eilanden met betrekking tot het handhaven van een behoorlijk bestuursniveau. Deze eilanden mogen geen nadelige gevolgen ondervinden van het intreden van de status aparte van Aruba. Nederland garandeert dit door een herschikking van de middelen binnen het plafond voor de ontwikkelingssamenwerking met deNederlandse Antillen en Aruba. Ter vervanging van de huidige landsbijdrage aan de begrotingen van de minder draagkrachtige eilanden zal een solidariteitsfonds opgericht worden, waarvoor de middelen ter beschikking worden gesteld door de Nederlandse Antillen, Aruba en Nederland. Ten aanzien van dit fonds, dat een publiekrechtelijke vorm krijgt, is het volgende overeengekomen:
(1) de verdeling van de gelden zal plaatsvinden door de donorlanden, in overleg met de ontvangende eilandgebieden Bonaire, Saba, Sint Eustatius en zolang nodig Sint Maarten;
(2) de voeding van het fonds en de participatie daarin door de donors Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba, zal voor het intreden van de status aparte van Aruba worden geregeld;
(3) de financiële controle op het fonds geschiedt door de Algemene Rekenkamers der donorlanden;
(4) de opzet en het functioneren van het fonds zullen regelmatig worden geëvalueerd. Over de uitwerking van het bovenstaande zal nader overleg plaatsvinden tussen alle betrokken partijen.
29. Ingevolge het Unie-verdrag zullen de landen de volgende onderwerpen zoveel mogelijk op overeenkomstige wijze regelen (concordante wetgeving);
(1) de wetgeving met betrekking tot de gezondheidszorg;
(2) de wetgeving ten aanzien van de leerplannen en ten aanzien van de opleidingseisen van leerkrachten van het kleuter-, basis-, voortgezet algemeen vormend en hoger (beroeps-) onderwijs.
30. De werkzaamheden voortvloeiend uit de RTC zullen zodanig worden ingericht dat de status aparte voor Aruba en de Unie van de Nederlandse Antillen en Aruba op 1 januari 1986 tot stand komen.
31. Met inachtneming van hetgeen tijdens de RTC is overeengekomen zal op korte termijn het overleg tussen Aruba en de Nederlandse Antillen worden geopend over de volgende vragen:
(1) hoe Aruba, uitgaande van de monetaire en economische samenwerking zoals beschreven in punt 26 en 27, tot de invoering van een eigen munt komt;
(2) hoe, in aansluiting op punt 17, tot een passende boedelscheiding zal worden gekomen;
(3) hoe uitvoering zal worden gegeven aan het gestelde in punt 25 over de verdeling van de eventuele netto-opbrengsten uit de exploitatie van de zeebodemrijkdommen.
Ter voorbereiding van dit overleg zal het advies worden ingewonnen van drie financieel-economische deskundigen, een aan te wijzen door de Nederlandse Antillen, een door Aruba en een door beide.
32. Er zal een coördinatiecommissie worden ingesteld die tot taak krijgt de uitvoering van de op de RTC genomen besluiten te begeleiden en mogelijke problemen die zich voordoen bij de uitwerking en toepassing van de gemaakte afspraken tot een oplossing te brengen. Deze commissie zal bestaan uit vier personen, aan te wijzen door respectievelijk de Nederlandse regering, door de Antilliaanse regering in overeentsemming met het gevoelen van de eilandsraden van de eilandgebieden Bonaire, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten, door de eilandsraad van Aruba en door de eilandsraad van Curacao. De commissie eapporteert aan de regeringen van Nederland en van de Nederlandse Antillen en aan alle eilandsraden.
33. Nederland is bereid naar vermogen technische bijstand te verlenen aan Aruba en de Nederlandse Antillen bij de werkzaamheden die voortvloeien uit de gemaakte afspraken. ●